

STUDII DE ATELIER. CERCETAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE DIN ROMÂNIA
WORKING PAPERS IN ROMANIAN MINORITY STUDIES
MŪHELYTANULMÁNYOK A ROMÁNIAI KISEBBSÉGEKRŐL

Nr. 70

Könczei Csongor

**A KOLOZSVÁRI CSIKAY GYÖRGY
PRÍMÁS PORTRÉJA
A KORABELI MAGYAR SAJTÓBAN**

INSTITUTUL PENTRU
STUDIAREA PROBLEMELOR
MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

Cluj-Napoca, 2023

STUDII DE ATELIER. CERCETAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE DIN ROMÂNIA
WORKING PAPERS IN ROMANIAN MINORITY STUDIES
MŰHELYTANULMÁNYOK A ROMÁNIAI KISEBBSÉGEKRŐL

■ Nr. 70

Könczei Csongor

A kolozsvári Csikay György prímás portréja a korabeli magyar sajtóban

■ Coordonator serie: Iulia Hossu, Novák Csaba Zoltán

© INSTITUTUL PENTRU STUDIAREA PROBLEMELOR MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

Cluj-Napoca, 2023

ISSN 1844 – 5489

www.ispmn.gov.ro

■ Concepție grafică, copertă: Könczey Elemér

■ Tehnoredactare: Sütő Ferenc – Tipoteka Labs

Opiniile exprimate în textul de față aparțin autorilor și ele nu reflectă în mod obligatoriu punctul de vedere al ISPMN și al Guvernului României.

■ KÖNCZEI CSONGOR (Kolozsvár, 1974) – Magyar–néprajz szakott végzett a kolozsvári BBTE Bölcsészkarán, ugyanott szocio-etnolingvisztika, majd a BBTE Európai Tudományok Karán pedig kulturális antropológia posztgraduális képzésben részesült. 2008-ban szerzett doktori címet (PhD) az ELTE BTK Néprajztudományi Doktori Iskola Európai etnológia doktori program keretében. A kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézet munkatársa, egyetemi docensként a Sapientia EMTE Kolozsvári Kar Táncművészeti szakirány megbízott vezetője. Kutatási területei: etnokoreológia – etnomuzikológia, regionális, kulturális és etnikus identitások, interetnikus kapcsolatok, kulturális és társadalmi hálózatok.

E-mail: konczeicsongor@gmail.com

CSONGOR KÖNCZEI (Cluj-Napoca, 1974) – a absolvit secția de Etnografie maghiară la Facultatea de Litere a Universității UBB din Cluj-Napoca, a urmat studii postuniversitare de socio-etnolingvistică și antropologie culturală la Facultatea de Studii Europene a Universității UBB din Cluj-Napoca. Este doctor din anul 2008, în cadrul programului de doctorat în Etnologie Europeană al Școlii Doctorale de Etnografie a ELTE BTK. Este cercetător ISPMN, și, în calitate de conferențiar universitar, este director al liniei de studiu Coregrafie din cadrul Sapientia EMTE Cluj-Napoca. Interese de cercetare: etno-coreologie - etnomuzicologie, identități regionale, culturale și etnice, relații interetnice, rețele culturale și sociale.

E-mail: konczeicsongor@gmail.com

Kivonat

■ A jelen írás tulajdonképpen egy kísérlet: kizárólag a 19. század utolsó és a 20. század első évtizedeinek magyar sajtóanyagai alapján próbálja bemutatni egy erdélyi városi cigányzenész életpályáját. **Csikay György** (1859–1940?) a Monarchia utolsó évtizedeinek megbecsült és ünnepezt kolozsvári cigányprímásának életútja Tordáról indult, egy helyi cigányzenészcsalád szülöttjeként. A források szerint már 17 éves korában a saját bandáját vezette, majd sikerei révén bekerült a neves Salamon János prímás kolozsvári zenekarába. Salamonnak veje is lett, viszont családi élete tragédiák sorozata volt: feleségét korán, 1886-ban vesztette el, házasságából származó két lánya is fiatalon hunyt el. 1889-ben szakított apósával, létrehozván saját kolozsvári együttesét, amelyik a következő években, évtizedekben Erdély egyik leghíresebb cigányzenekarává vált, s amelynek működéséről folyamatosan beszámolt a korabeli sajtó is. Az országos hírnévre szert tevő Csikay Györgynek a muzsika anyagi jólétet is biztosított, amit az első világháború és az azt követő impériumváltás roppantott meg: zenekara felbomlott, házáat elkótyavetélte, így az 1920-as és 1930-as években Kolozsváron tengődött, megöregedve és elszegényedve, állandó zenekar és megélhetés nélkül. És ekkor „fedezte fel” a két világháború közötti erdélyi magyar sajtó, amelyik személyében megtalálta az egykori boldog békeidők „vén cigányát”, akinek életpályája egyaránt felhasználható volt a dicső múlt és a dicstelen jelen bemutatására. Csikay élete utolsó szakaszában Magyarországra költözött, ahol szintén a korszellemnek megfelelően követik egy szeretettthonban lezáruló életpályáját a pesti újságok is. Csikay Györgynek az egykori sajtóanyagok alapján összeállított portréja azért is érdekes, mert egy olyan, saját korában igen közismert kolozsvári cigányprímásnak állít emléket, akinek a neve az 1940-es évek után a teljes feledésbe merült Kolozsváron...

Rezumat

■ Acest studiu este un experiment: încercă să prezinte cariera unui muzicant rom din Transilvania doar pe baza materialelor de presă maghiară din ultimele decenii ale secolului al 19-lea și ale primelor decenii ale secolului al 20-lea. Viața lui **György Csikay** (1859–1940?), apreciatul și celebrul lăutar al Clujului în ultimele decenii ale Monarhiei Austro-Ungare a început la Turda, provenind dintr-o familie de muzicanți romi. Potrivit unor surse, încă de la vârsta de 17 ani a condus propriul taraf, și mai târziu, prin succesul său, s-a alăturat orchestrei a celebrului lăutar János Salamon din Cluj. În scurt timp a devenit și ginerele lui Salamon, dar nu a avut noroc în viața familială, care a fost marcată de o serie de tragedii: și-a pierdut soția la începutul anului 1886, iar cele două fiice ale sale au murit și ele la vârste fragede. În 1889 se desprinde din orchestra condusă de către socrul său și fondează propriul ansamblu la Cluj, care în anii și deceniile următoare a devenit una dintre cele mai cunoscute formații de muzicanți romi din Transilvania și a cărui funcționare a fost semnalată constant de către presa contemporană. Pentru György Csikay reputația națională a corelat și cu înbogățirea materială, bogăție care a fost zguduită de Primul Război Mondial și de schimbarea ulterioară a imperiului: orchestra lui s-a dezintegrat, casa o pierdut-o, astfel între anii 1920 și 1930 a trăit în sărăcie, îmbătrânit, fără orchestră și fără un trai decent. Și tocmai atunci l-a descoperit presa maghiară interbelică din Transilvania pe „bătrânul țigan” din vremurile odinioare glorioase și pașnice ale Monarhiei, a cărui carieră putea fi folosită pentru a prezenta trecutul său glorios cu prezentul nevrednic. Csikay în ultima etapă a vieții lui s-a mutat în Ungaria, unde și ziarele din Budapesta au urmărit cariera relatând despre viața lui în spiritul epocii până la sfârșitul lui într-un azil de bătrâni. Portretul lui György Csikay, alcătuit pe baza materialelor de presă din perioada vieții este interesant și pentru că comemorează un muzicant rom din Cluj, al cărei nume a fost complet uitat la Cluj-Napoca după anii 1940...

Tartalom

1. Adatok Csikay György aktív muzsikusi életútjáról ■ 6
2. Csikay Gyuri, „a vén cigány” ■ 12
3. Az utolsó protektorok keresése:
Maniu Gyulától a makacs magyarságáért való kiűldöztetéséig... ■ 20
4. „A vén cigány hazavágyik...” ■ 24

A KOLOZSVÁRI CSIKAY GYÖRGY PRÍMÁS PORTRÉJA A KORABELI MAGYAR SAJTÓBAN

„Sziv és pohár tele búval, borral,
Húzd rá cigány, ne gondolj a gonddal.”¹

1938. december 23-án, a Budapesten megjelenő Az Est politikai napilapban *Ellopták a vén cigány hegedűjét* címmel jelent meg az alábbi tudósítás:

„A roskatag aggastyán mindenkitől megkérdezte: – Nem tetszik ismerni? Csikay vagyok. A Csikay Gyuri!

Csikay Gyuri Magyarország egyik legöregebb cigányprimása. Panaszodik, hogy milyen mostoha hozzá az élet, ő milyen árva. Könnyek között mesélte boldog ifjúságát és szomorú öregségét. Ime a története:

1859-ben látta meg a napvilágot, Erdélyben, Tordán. Mint minden cigánygyereknek, neki is **bölcsojébe tették a hegedűt, amely az életen át elkíséri a halálig.**

Hamarosan Kolozsváron játszott a bandájával, a többi Csikayval. De ő lett a leghiresebb. *Erdélyben nem volt bál, amelyen ne Csikay játszott volna.* Ötvenéven át Csikay húzta a talpalávalót minden bálon, majálison és az ő bandája kísérte temetésekre is a menetet. Ósi történelmi nevek viselői temették örömeiket, vagy bánatukat Csikay Gyuri hegedűjébe. *Bethlenek, Telekiek, Bornemisziák* mulattak a híres primás zenéjére, Vass Katalin esküvőjére Bécsbe is felvitték. Itt – mint meséli – **egy Hohenzollern herceg poharat üritett a hegedűjére** és külön koccintott a vén cigánnyal.

Azután a boldog békeévek szerenádjairól beszél. Amikor az erdélyi kislányok ablakai alatt Csikay hegedűje szólalt meg, akkor készülhettek az esküvőre, mert **csak »komoly parti« esetében ment el muzsikálni.** Komolytalan »szerenádozásra« sohasem volt hajlandó.

A világháború volt életének egyik legszomorúbb korszaka. Ekkor csupa bús nóta termett az ő nótáján. A vérzivatar idején bomlott szét a bandája, mert *a legényeket elvitték katonának.*

– Azóta sem volt olyan muzsikusbanda, – mondja a vén cigány. – Sorban egymásután haltak meg a családjának összes tagjai. Így maradt 1918-ra olyan egyedül, mint a szedett fa.

Az ország szétdarabolása után még egy ideig Erdélyben tengette életét, de **Kolozsváron tilos volt a magyar muzsika, ő pedig nem játszott soha más nótát.**

Hóna alá vette öreg hegedűjét és egy nap *nekiindult a határnak. Azóta itt él, tengődik csonka-Magyarországon.*

Itt lakik a Népszínház-utca 28. számú házban, egy sezlonon. Heti négy pengőt fizet érte, amit régi világbeli ismerőseitől kap. Ebédet egyik tisztelője ad neki. Reggelire és vacsorára már nem kerül a régi ismerősök köréből.

Nemrégiben a cigányok legnagyobb tragédiája érte. **Ellopták örökségként rámaradt hegedűjét.**

Az öreg Csikay beszél terveiről is. *Nagy tervei vannak.* Még sokat szeretne muzsikálni, de ehhez először *hegedűre volna szüksége.* Azután a kolozsvári Mátyás szobor előtt szeretne játszani, mint régen, valamikor... Mikor a március 15-iki ünnepségeken ő vezette az egyetemi ifjúságot és húzta az »Isten áldd

1 Vörösmarty Mihály (1800–1855) *A vén cigány* című, 1854-ben írt költeményének refrénje.

meg a magyart» meg a Rákóczi-indulót. Tervei között *a szegényházba való felvétel is szerepel*. Szeretne bejutni oda, de valami irata hiányzik, *hogy milyen, azt már nem tudja megmondani*.

Beszél az öreg Csikay Gyuri arról is, hogy visszamegy ő még egyszer »oda«! és *ott huzza majd a magyar nótákat. Addig nem akar meghalni.*²

Az idézett szöveg tartalmazza a két világháború közötti magyarországi sajtó szinte valamennyi cigánymuzsikusra vonatkozó közhelyét: az örökségként kezelendő hegedű, amelyik a bölcsőtől a haláláig kíséri a cigányzenészt (s melynek ellopása a lehető legnagyobb tragédia); az első világháború előtti évekre, mint a „boldog békeidőkre” való folyamatos emlékezőpolitika; Erdély elvesztésének fájdalma, amit fokoz az elnyomó román hatalom miatti emigráció; a revízió közhangulatának fenntartása; s nem utolsósorban a „magyar” cigányzenészek hazafiságának hangsúlyozása.

De ki is volt ez, a két világháború közötti magyar sajtó – általában aláírás nélküli – híradásaiban és tudósításaiban vissza-visszatérő, amúgy a 20. század második felére az erdélyi/kolozsvári közéleti emlékezetben teljesen elfeledt „vén” cigányprímás?

1. Adatok Csikay György aktív muzsikusi életútjáról

Csikay György legpontosabb életútját Török Sándor *Csikai Gyuri bácsi, kolozsvári hires cigány* című, 1935-ös riportjából ismerhetjük meg, amelyik tulajdonképpen egy nagyon személyes hangvételű interjú az idős muzsikussal.³ Csikay 1859-ben született Tordán, cigánymuzsikus családban, avagy a saját szavaival így mesélt a családjáról: „Én Tordán születtem lelkem. Hires cigány volt az apám Csikai József, meg a nagyapám is, az is Csikai József. De tudod lelkem, nem voltunk mindig cigányok. 1600 körül volt az, hogy az egyik Csikai Enyedre ment, hogy papnak tanuljon. *Hát mi történt, mi nem, kibujt belőle a muzsikus, kisbögös lett s becigányosodott. Cigánylányt vett feleségül s attól származunk mi. Aztán becigányosodott az egész familia*. Engem Tordáról bevitték az urak Kolozsvárra, a hires Salamon Jóska bandájába, aztán el is vettem az ő lányát feleségül. Meghalt szegény asszony. Két lányom volt, azok is meghaltak. Egyedül vagyok lelkem, minden nélkül, mint az ujjam ugy állok ebbe a nagy kerek világba. Kiknek muzsikáltam? Hát lelkem nagyságos uram, ugy 1899-től, amikor a Mágnáskaszinóba kerültem, én muzsikáltam minden nagyurnak. Mert én tudok magyarul muzsikálni.”⁴ A tordai neveltetéséről, majd Kolozsvárra való beköltözéséről már tudósított a hetente megjelenő kolozsvári Tükör társadalmi riportlap 1921-ben: „Apja három gimnáziumot végeztett vele, de mivel nagy hajlandóságot mutatott a muzsika iránt, tizenhét éves korában önálló zenekart szervezett. A tordai s környékbeli mágnások csakhamar megkedvelték. Különösen pártfogolta keresztapja, Kemény György báró és Veres Dénes tordamegyei alispán. Ezeknek a révén jutott be a hires negyvennyolcas tábori zenész, Salamon János kolozsvári bandájába, melynek rövid idő alatt primása is lett. S ettől fogva nem is volt az a mulatság, ahol nem Csikay Gyuri hegedült.”⁵

2 *Ellopták a vén cigány hegedűjét. Az Ezt tudósítójától*. Az Est, 29. évf., 279. sz. (1938. december 23.) 13. Az újságcikkhez egy fotó is van mellékelve, a jelen tanulmány szerzője által átnézett és feldolgozott, Csikay Györgyre vonatkozó sajtóanyag egyetlen fotója.

3 Török Sándor (1904–1985) erdélyi származású író, műfordító, újságíró, 1931-ben lett a budapesti Magyarország politikai napilap szerkesztője, amely napilap hasábjain 1935. december 8-án jelent meg a Csikay Györggyel készült interjúja.

4 Török Sándor riportja. *Csikai Gyuri bácsi, kolozsvári hires cigány*. Magyarország, 16. évf., 280. sz. (1935. december 8.) 9. A riport személyes hangvételét már a bevezető megadja: „Hazuról én már nem ismerhettem Csikai Gyuri hires cigányprímást, hiszen virágkora arra az időre eshetett körülbelül, mikortájon én még csak születtem, az 1900-as évek elején. *De valahogy úgy hozzátartozott Kolozsvárhoz, mint Mátyás király szobra, vagy a Szent Mihály templom, a Házsongárdi temető, a Majális-tető, vagy a Hója-erdő*. Annyira, hogy mikor betoppant hozzám, azon nyomoruságosan, kiverően, vénen, éhesen és fázva s elkezdte mondani, hogy Csikai... – már folytattam is: – Gyuri bácsi, Csikai Gyuri bácsi. Pedig sose láttam azelőtt, de így megszólítanám, a Házsongárdi temetőt, a Majális-tetőt, vagy a Hója-erdőt is, ha elibém toppanna.” l.m. 9.

5 *Csikay Gyuri jubilál*. Tükör, 9. évf., 20. sz. (1921. május 19.) 10.

Sokatmondó, hogy Csikay első sajtóbeli említése, amelyik életének tragikus pillanatát, felesége elvesztését közli, neves apósán⁶ keresztül történik: „**Salamon Jánost**, a híres népzeneeszt, ki már oly sokszor megrikatta s oly sokszor megrikatja siró hegedűjével az elbusult magyart, nagy bánat érte: meghalt leánya Etelka, Csikai Györgyné, fiatalon, házasesete virágában, 21 éves korában. Két árva siratja. Meg fog zendülni ez a bánat a János bácsi hurján is.”⁷ Az ifjú primás, akit Salamon János nemcsak zenekarába, hanem a családjába is befogadott, a felesége elhunytá után apósával is szakít, erről tanuskodik az alábbi közlemény: „Alólirott tisztelettel van szerencsém a n. érdemű közönség becses tudomására hozni, hogy a vezetésem alatt álló népzene-karomból négy tagot rendetlenségükért és gondatlanságaikért kicsaptam. Ezek az egyik kicsapott tagnak, Csikai Györgynek a vezetésem alatt külön zenekart alakítottak és a nagyközönség vonzalmát *saját jóhírnevem felhasználásával* akarják maguk iránt felkelteni. Midőn Csikai Györgynek ezen helytelen és törvénytelen visszaélése és több rólam terjesztett híresztelése ellen egyszersmindenkorra tiltakozom és miután a már 50 év óta fennálló ismert zenekaromban a kirekesztett tag helye jobb erővel betöltetett és a zenekarom teljes számba működik: alázattal kérem a n. é. közönséget kegyeskedjék irányomban tanusított pártfogását ezutánra is fenntartani. Teljes tisztelettel **Salamon János** népzeneeszt.”⁸ Majd rá egy napra a válasz: „A helyi lapok tegnapi számában Salamon János népzeneeszt egy nyilttéri cikket tesz közzé, melyre saját és zenekarom tagjai érdekében kötelességemnek tartom kijelenteni „**hogym személyes bosszúból és talán csak fiától**” eredő vádjai a valóság-nak nem felelnek meg, a mennyiben minket *nem ő csapott el*, hanem mi voltunk kénytelenek őt elhagyni fia tulszigoru önkénykedése miatt. A mi pedig jó hírnevem felhasználást illeti, arra csak büszke lehet, ha mi büszkék vagyunk arra, hogy az ő zenekarának voltunk tagjai; ennél többet mi nem hirdettünk soha! Mit is a n. é. közönség becses tudomására hozva, a Salamon eljárásának elbírálását a közvéleményre bizzuk, Kolozsvár, 1889. április 9. **Csikay György** és zenekara.”⁹

Mindezek szerint Csikay 1889-ben szakított apósa és – ahogyan a válaszából kiderül – sógora zenekarával, létrehozván saját kolozsvári együttesét, amelyik a következő években, évtizedekben Erdély egyik leghíresebb cigányzenekarává vált, s amelynek működéséről folyamatosan beszámolt a korabeli sajtó is.¹⁰ Így például Csikay a marosvásárhelyi Méder szálló nyári kerthelyiségének is visszatérő muzsikusa volt: „Holnap, szombaton és a következő napokon Csikay Gyuri kolozsvári híres cigány primás a Méder szál-

6 Salamon János (1824–1899) neves kolozsvári cigányprimás, karmester, aki az 1848-49-es forradalomban Bem József tábori zenészeként vált híressé, s mindezért később igen nagy elismerés és köztisztelet övezte (például Markó Miklós az 1896-ban megjelenő *Cigányzenészek albumában* „a magyarországi és erdélyrészi cigányprimások nesztörának” nevezte).

7 Ellenzék, 7. évf., 20. sz. (1886. január 27.) 3.

8 Ellenzék, 10. évf., 84. sz. (1889. április 8.) 3.

9 Ellenzék, 10. évf., 85. sz. (1889. április 9.) 3. A nyilatkozatban szereplő Salamon János fia valószínűleg Salamon Vilmos (1852–1907) kolozsvári cigányprimás, zenetanár, karnagy. A kolozsvári cigánybandák közötti tagcserek, egyes zenekarok felbomlása, újak alakulása egy általánosabb jelenség lehetett, például ezen folyamatokra adalék a következő híradás: „**Sikerült a fúzió.** A mi nem sikerült a kormánynak, sikerült Pongrácz Lajinak. A kolozsvári cigányok már évek óta törekednek arra, hogy a „jövövény” Kóczét legyurják. Mikor látták, hogy nem sikerül ez a cél, megkísérelték a fúziót. A két első zenekar egyesülése sem sikerült sokáig, míg végre most a pártbomlás, – akarjuk mondani a banda-bomlás – előmozdította a célt. Ugyanis a Pongrácz zenekarából főleg azért, mert Laji a kaszinó meghívását visszautasította, néhány tag kilépett, s a Csikai zenekarához csatlakozott. Erre Pongrácz tárgyalásokba bocsátkozott Kóczéval, s most szerencsésen megállapodván a főirányelvekre nézve, a két zenekar javarészenek egyesülését kimondották. A napokban már megkezdik a Központi szálloda éttermében „hangversenyeiket”, melyre a próbák javában folynak.” (Kolozsvár, 9. évf. 48. szám, 1895. február 27: 2.) Amúgy egy „Turolla Emma hangversenye alkalmából” megjelenő „Alkalmi zenelap” negyedik oldalán olvasható „**Musikália.** Kolozsvár nyilvános és házi zenekari” című, 1895. március 12-én keltezett és „Marcato” névvel szignált levél, „öt darab cigány banda” létét említi Kolozsváron. Később, 1903-ban már hét zenekarról tudunk, amikor Salamon János temetői síremlékére való gyűjtés érdekében „a sétatéri kioszkban, pünkösöd harmadnapján (június 2) este 6 óraker monstre-hangversenyt rendeznek, melyen 7 kolozsvári előkelő zenekar teljes személyzettel vesz részt. E zenekarok a következők: Pongrácz Lajos, Csikai György, Balogh János, Czako Péter, Molnár Kálmán, Antal Lajos és Salamon Vilmos zenekari, szám szerint hetvenet meghaladó zenész fog közreműködni.” Magyar Polgár, 26. évf., 108. sz. (1903. május 14.) 4–5.

10 Csikay György nemcsak zeneileg vezette új zenekarát, hanem a hatóságok előtt is képviselte érdekeiket: „**Zenélési záróra meghosszabbítása.** Kolozsvár város törvényhatósági bizottságának tegnap délután 3 óraker folytatott közgyűlésének pontjai között leghevesebb vitára Csikai György és társainak a záróra meghosszabbítása iránt beadott kérése adott okot. Majdnem egy órai tanácskozás után a közgyűlés Somodi István ügyvéd javaslatát fogadta el, melynek értelmében a zenélési zárórát két óráig engedélyezték oly módon, hogy 12–1-ig és 1–2 óráig 2–2 korona fizetendő a városi szegényalap javára. Ezzel egyidejűleg a kávéházak zárórát is éjjel utáni 3 óráig hosszabították meg.” Kolozsvári Ujság, 1. évf., 180. sz. (1901. november 1.) 3.

loda kerthelyiségében nagy zeneestélyt rendez.”¹¹ – olvasható egy 1904-es rövid hírben, 1907-ben pedig: „Kolozsvár hirneves, népszerű primása, Csikay Gyuri hangverseny körutra indult, s ma este, de holnap és holnapután is Maros Vásárhely közönségét gyönyörködteti művészi hegedűjátékával a Méder-féle szálló nyári kerthelyiségében.” Ez utóbbi híradás folytatása egyúttal Csikay méltatását is tartalmazza: „Csikay Gyurit tüzes, eredeti cigányművészettel megjátszott csárdásai az ország legelső cigányprimásai közé emelték. A marosvásárhelyi közönség elsőrangú művészi élvezetben részesül, a mikor ezt a szimpatikus, kedves hegedűművészt meghallgatja, kinél szebben alig interpretálják a magyar nótát.”¹² De zenekara közreműködött a kolozsvári színházi-zenei világgal is: „A szombati bazár hangversenyének egyik legérdekesebb pontja Leóthe Vilma k. a. zongorajátéka lesz. A kisasszony Csikai Gyuri zenekarának kísérete mellett egy pár divatos zenedarabot fog eljátszani. A színház női tagjai közül Baróti Irma, Lányi Edith és Áldor Juliska szerepelnek a programban.”¹³ És sorra muzsikáltak a különböző főúri és polgári estélyeket: „**A Mária-Dorothea estély** táncrendjei már elkészültek és izléses kiállításukkal bizonyára meg fogják nyerni a hölgyek tetszését. Az estélyre, melyet febr. 1-én (kedden) tartanak meg, a Csikai Gyuri zenekara rúkkol ki.”¹⁴

Csikay György zenekarát Kolozsvár egyetemista ifjúsága is jól ismerte és becsülte, a Kolozsvári Egyetemi Lapok¹⁵ hasábjain többször is olvashatunk róluk. Például a Központi Szállóban sorra kerülő Kolozsvári Dalkör estélye kapcsán, hogy „a hangversenyt Csikai Gy. zenekara mellett táncz követte, melynek csak a késő éjjeli órák vetettek véget.”¹⁶ Vagy, hogy a New-York Szállóban megtartott Egyetemi-köri estélyen „pontban kilencz órakor a Csikay Gyuri lelkesítő zenéje mellett kezdetétvette a táncz, s szünet nélkül tartott az egész az első négyesig.”¹⁷ Az ezt követő jogászbálon pedig „a Csikay zenéje mellett megindult az előbb még szép sorjában izgatottan várakozó leány sereg a piros mellszalagos rendezőség karján és tánczolt kitünő hangulattal, szünni nem akaró lelkesedéssel.”¹⁸ Vagy már az új évszázadban, a Központi Szálló emeleti termében rendezett „Angyalbál” beszámolójában, hogy „olyan jó kedvvel tánczoltak, olyan édesen keringőztek, a mint csak 14–17 éves szívvel és alig egy-két táncmulatság édes emlékeivel az elképzeltet. Legjobb hangulat a soupée-csárdás alatt uralkodott (emlékszik még?), nem volt fáradtság, unalom, csak jó kedv, mosoly. Három óra felé sikerült cotillonnal kedveskedett a rendezőség és öt óra volt, mikor ráhúzta Csikay az utolsó csárdást nagy bánatára ugy a fiataloknak, mint a gyönyörködő öregeknek. Általános volt a vélemény, hogy ez volt az új század legrövidebb éjszakája.”¹⁹ És az idézeteket hosszasan lehetne folytatni a következő évekből, mivel Csikay nemcsak bálakat, hanem majálisokat is muzsikált a kolozsvári egyetemista közösségnek.²⁰

Csikay apósától, Salamon Jánostól átörökölte a március 15.-i ünnepségeken való muzsikálásokat is, így például 1898-ban a Rhédey ház előtt sorra kerülő, a „kolozsvári tudomány-egyetem ifjúsága” által szervezett félszázados évfordulás ünnepségen „Pongrácz Lajos, Csikai Gyuri és Balogh Jancsi egyesített népzene-kara” muzsikált.²¹ A következő évben a városi Vigadóban sorra kerülő „ünnepélyt Csikai Gyuri nyitotta

11 Székely Lapok, 44. évf. 161. sz. (1904. július 16.) 3.

12 Csikay Gyuri. Székely Lapok, 47. évf. 156. sz. (1907. július 11.) 2–3.

13 Kolozsvár, 11. évf. 281. sz. (1897. december 10.) 2.

14 Kolozsvár, 12. évf. 24. sz. (1898. január 29.) 2. Erről az estélyről a napilap későbbi, részletes beszámolójának közlésével érzékeltetjük a századforduló bálozó Kolozsvárjának közhangulatát: „A Mária-Dorothea-egylet kedden megtartott mulatsága fényes, nagy közönség részvételével folyt le és szép összeget jövedelmezett a humánus egylet jótékony céljaira. Az estélyt az 51. cs. és kir. gyalogezred zenekarának sikerült hangversenye nyitotta meg. Fél tizkor lépett a rendezők sora között a terembe Wass Béláné grófnő, az estély egyik védnöknője. (A másik patronesset: Albach Gézané urnót betegsége akadályozta a megjelenésben.) Wass grófné kíséretében voltak Wass Rachel és Marie grófnők, a Horváth bárónők, a gróf Bethlen nővérek Bethlen Karolin grófnővel, Lázár Istvánné grófné és Bölöny Józsefné. A notabilitások közül Palkovics tábornok, Sándor József orsz. képviselő, Kenessey Béla theol. igazgató és Heinrich Józsa, a tanítónőképző igazgatója jelentek meg. A Csikai Gyuri kellemes, behizelgő zenéje mellett reggel 4 óráig maradt együtt a társaság a legélénkebb hangulatban. A rendező-bizottság, mely Hirschfeld Jenő dr. elnökkel élén már hetek óta fáradozott a mulatság előkészítésén, határozott sikerre tekinthet vissza. Az impozáns erkölcsi diadal mellett bizonyít még az a sajnálatos körülmény is, hogy minden oly kísérlet, mely a jelenvolt hölgyek névsorának összeírására irányult, a népes és mozgalmas báléjszakán hajótörést szenvedett.” Kolozsvár, 12. évf., 27. sz. (1898. február 3.) 2.

15 „AZ EGYETEMI KÖR ÉS A SEGÉLYEGYLETEK HIVATALOS LAPJA”-ként meghatározott időszakos kiadvány elsősorban tudományos és szépirodalmi diáklap volt, amelyet a Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem hallgatói szerkesztettek 1897–1907 között.

16 Kolozsvári Egyetemi Lapok, 2. évf., 4. sz. (1898. december 6.) 62.

17 Kolozsvári Egyetemi Lapok, 2. évf., 8–9. sz. (1899. február 5.) 106.

18 Kolozsvári Egyetemi Lapok, 2. évf., 10. sz. (1899. február 20.) 131.

19 Kolozsvári Egyetemi Lapok, 3. évf., 7. sz. (1900. február 1.) 61.

20 Magyar Polgár, 21. évf., 53. sz. (1898. május 31.) 6.

21 Kolozsvár, 12. évf. 59. sz. (1898. március 12.) 2–3.

meg és zárta be, hazafias magyar nótákat játszva igazi érzéssel, kitűnő összhanggal. A közönség meghatva hallgatta zokogó hegedűjét és éljenzéssel fogadta kilépésekor és távozásakor. Megérdemelte az ováció, mert fáradhatatlan lelkesedéssel muzsikálta végig a legszebb ünnepnapot és méltó utódjának mutatkozott az öreg *Salamon* bácsinak.” – írja a március 15.-ről szóló 1899-es beszámolójában Asztalos Kálmán.²²

A 20. század első évtizedében Csikay zenekara lett Kolozsvár első és legtöbbször foglalkoztatott cigánybandája, amelyik a legkülönbözőbb szakmai egyesületek és szervezetek báljain, rendezvényein a város valamennyi ilyen célra használatos épületében muzsikált.²³ Csikay György mindezek mellett nyaranta járta a Monarchia fürdőhelyégeit, illetve szép lassan ő lett a kolozsvári, erdélyi arisztokrácia közkedvelt „házi primása”, „A külföldre járó arisztokraták révén tudomást szereztek róla Franciaországban, Itáliában, Oroszországban, hívták is Párisba, a Riviérára s máshová, de ő jobban érezte magát itthon. Sorra járta az akkori Magyarország minden valamire való városát és fürdőhelyét. Játszott Pesten és Miskolcon, Tusnádon és Aradon, mindenütt. 1909-ben az egész nyári szezont Tátrafüreden töltötte s az egész országból odahívott cigányprimások versenyéből ő került ki győztesen. A rengeteg bel- és külföldi vendég mindenáron azt akarta, hogy a rákövetkező fürdőidényre is elmenjen, de Csikay Gyuri inkább itt maradt Kolozsváron, hogy a híres jogászbálokon huzza a talpalávalót. Bécsből valami fene nagy urak direkt lejöttek érte és az öreg Csikay négy napon át játszott a Bristol-szállóban megtartott főúri lakodalmon és nótáival első pillanatra megbabonázta a bécsi s más országbeli vendégeket.” – írta 1921-ben róla a Tükör szerkesztője.²⁴ Avagy saját szavaival: „Hiszen én muzsikáltam annakidején még Bécsben, a Bristolban is, 1911-ben, a *Vass Ilona* grófnő esküvőjén, akit egy hamburgi nagyúr vett el. *Hohenlohe* herceg ur volt a násznagy s kettőnkre köszöntötte a poharát: *a menyasszony szépségére és az én hegedűmre*. Itt süllyedjek el nagyságos komám, ha nem így van, ahogy mondom. – s a régi szép emlékek tüztől kigyulva, feláll az öreg cigány s mintha tuszt ránditana saját magának: – *Poharat! Koccintott! Reám! A hegedűmre! Isten az atyám, hogy így volt!*” És Török Sándor által készített interjú tovább boncolgatja Csikay főúri kapcsolataira: „Egy kép kerül elő, nagy csoportkép, a kolozsvári Dunky fivérek műhelyéből való, úgy 1904–1905 tájáról. A banda s az urak. Gyuri bácsi a mutatoujjával szalad végig a néki olyan kedves arcokon s a lelkesedéstől dadogva magyarázza: – Ez itt *Bethlen* Sándor gróf, aki itt a nagybögőre támaszkodik. Ez a szalag a mellén lelkem, ez a *jogászbál jelvénye*. *Jogászból, nagyságos komám, jogászbál! Kolozsvárot! 1904-ben!* Itt a *Gaál* Péter nagyságos ur, aki átöleli, az a gróf *Toldalaghy* huszárhadnagy ur, ez meg mellette lelkem, itt a gróf ur mellett lelkem, ez az én hordárom lelkem, a cigányhordárom, a bögőhordozóm. Ez itt mellette *Gaál* Ernő nagyságos ur, ez a *Zeyk* Albert ur, látod lelkem – már tegez – egyik kezében pezsgősüveg, a másik kezében szivar. – Ugy áll ott *Zeyk* Albert kis kerek süveggel a fején, aranyrojtos magyar nyakendővel. Gyuri bácsi tovább magyaráz. – Ez itt a pikulás, ez meg szegény apám, *Csikai* Józsi. Haj öreg cigány, öreg cigány-apám, *Csikai* Józsi – s ujra csak elsirja magát – ez meg itt *Gyárfás* Benci nagyságos ur, aki ezt a kadétot öleli. Itt üldögélnek a földön *Bethlen* Ádám gróf, *Gaál* Jenő, *Veress* Józsi, még egy *Bethlen* gróf ur s itt vagyok én magam *Csikai* Gyuri. *Zeyk* Albertnek muzsikálok. Ugy bizony. *Jogászbál volt ez lelkem, nagyságos komám, a Redoutban.*”²⁵

A sok-sok felkérés és fogadás, az állandó muzsika anyagilag jólétet biztosított az országos hírnévre szert tevő Csikay Györgynek. „Gyuri bácsi tekintélyes vagyont muzsikált össze, emeletes háza volt a Hunyadi-téren és nappal is vakító fehér plasztikonban, szmonkingban járt. Gavallér cigány volt *Csikai* Gyuri, aki mulató vendégében meglátta és értékelte az igazi magyar urat és kinézte, negligálta a proceoló pénzeszsákokat. Szegény, vékonypénzü komédiásnépnek szivesebben muzsikált mint duhaj, műbetyárkodó álzsentrinek.” – szól az egyik visszaemlékezés, amelyik szintén kihangsúlyozza Csikay főúrrakkal való egykori remek kapcsolatrendszerét: „Országos hire volt akkor Gyuri bácsinak. Muzsikált ő maga még a walesi hercegnek is. Marosmenti főúri kastélyokba hányszor vitték el repülőfogatokon bandáját, lakodalomra, hetekig tartó vadászatra. A híres válaszuti *Hubertus*-napoknak, helyesebben mámoros éjszakáknak *Csikai* Gyuri volt a tüzes magyar kedvet csiholó varázsló mestere. Az ő hegedűje el tudta feledtetni

22 Kolozsvári Egyetemi Lapok, 2. évf., 12–13. sz. (1899. április 5.) 157.

23 Csikay zenekara muzsikált a Vöröskereszt-Egylet kolozsvári választmányának táncestélyétől a helyi korcsolyázó-egyleten át a Kolozsvári Zenetársaságig sokmindenkinek a főtéri Nagy Gábor Központi Szálló, a New-York kávéház, az Unió utcai Redut vagy a sétatéri Lövölde épületeiben. Természetesen muzsikált „egyszerűbb” vendéglátó helyeken, azaz kocsmákban is, mint ahogyan erről az alábbi hirdetés tanúskodik: „**Szives tudomásul.** Előnyösen ismert sörcsarnokban mai naptól lehet a legjobb magyar gyártmányu **Szent István sört** kapni, mely a párisi kiállításon a nagy arany éremmel lett kitüntetve. Állandóan tartok barna Bock-sört is. Ma este Csikay Gyuri közkedvelt zenekara hangverseznek. Szives pártfogást kér: Pferschy Ferenc vendéglős.” Magyar Polgár, 23. évf., 251. sz. (1900. november 2.) 7.

24 *Csikay Gyuri jubilál.* I.m. 11.

25 Török Sándor: *Csikai Gyuri bácsi...* I.m. 9.

még Tisza Istánnal is az országos gondokat, aki nem egy csárdást táncolt el nádszál termetű grófkisaszonyokkal és igéző szép asszonyokkal Csikai Gyuri ellenállhatatlan talpalá valójára. Kedvenc muzikusa volt az erdélyi főuri élet utolsó bölényeinek, a tréfacsináló fejedelemnek, Barcsay Domokosnak és a tragikusan kidőlt tölgynek, Bethlen Bálintnak. De egy erdélyi almanachot lehetne összeállítani azoknak a beláthatatlan névsorából, akiknek a vén cigány, hej, akkor még elegáns, gyémánt inggombos, nyalka primás egy-egy derüs éjszakát lopott az életükbe.²⁶ S hogy mennyire tudatában volt helyzetének, illetve, hogy milyen temperamentuma volt, bizonyítják Seprődi János mondatai: „Mennyivel másabb nálunk vidéken a cigány! Mennyivel függetlenebb és mennyivel kevésbé kénytelen a közönsége szempillantását lesni! Mennyivel kevésbé kell elnyomnia művészi akaratát, ha ugyan van ilyen benne! Nálunk pld. ha valaki 10 fillérest tesz a tányérra, Csikay Gyuri ott a jókedvű adakozó előtt mutató és hüvelyk ujjja közé fogja az adományt, jobbról-balról jól megnézi s ha természete engedi, le is nyeli. Ha nem engedi, akkor a szalvéta alá dugja, nehogy másokat is félrevezessen, minthogy neki legkevesebb 20 fillér jár.”²⁷

Csikay György hírnevét igencsak növelte a különböző primásversenyeken való részvétele, s az ezeken kiérdemelt díjak sorozata. „Tizenhét esztendővel ezelőtt részt vett egy másik cigányversenyben Nagyváradon és elvitte az első díjat, egy csinos aranyérmét. Még nagyobb aranyérmét kapott 1901-ben az egyetemi körtől, ennek husz évi jubileumi ünnepe alkalmával.” – summáza 1931-ben a Tükör szerkesztője.²⁸ A budapesti Magyar Czigányzenészek Egyesülete által 1908-ban alapított Magyar Czigányzenészek Lapja²⁹ 1909. január 1-én közreadott *Melyik a legnépszerűbb primás?* felhívásában arra buzdítja olvasóit, hogy szavazzák meg Magyarország legjobb cigányprimását, a legtöbb szavazatért arany, a második helyezést pedig ezüst érdemet ígérve.³⁰ A levélszavazatokkal külön kategóriaként lehetett a legjobb budapesti és a legjobb vidéki primásokra szavazni. Az elindult szavazást a következő lapszámok közölték, érdekes, hogy Csikay György neve csak a március 1-én megjelenő 5. lapszámban tűnik fel a „vidéki” primások sorában negyedikként 486 szavazattal, viszont rögtön, a következő lapszámban már második 938 szavazattal, s végül az április 1-én közzétett eredményhirdetésben elnyerve „az ezüstérmét, a második díjat nyerte: Csikay György kolozsvári zenekarvezető 2380 szavazattal!”³¹

Mindezeket egybevetve kijelenthető, hogy Csikay György az első világháború előtti Magyarország egyik legelismertebb és legközkedveltebb cigányprimása volt,³² ennek ellenére a korabeli zenei szakmegítélése nem volt mindig a leghízelgőbb. „A mai cigányzenekarok nem arra valók, hogy a hazai zenekulturát előbbre vigyék. Mulatunk, szórakozunk mellette, de nem tanulunk, sőt kimerem mondani, visszafejlesztjük általuk a hazai zenekulturát.” – értekezik *Musikália* című írásában egy „Marcato” nevű szerző, majd így folytatja: „Az előbbiekre is szükségünk van, de a tanulásra még inkább. Mert rengeteg módon hátra vagyunk zenei műveltség dolgában a nyugat mellett. A magyar fiatalság, midőn kikerül az iskolák falai közül, legkisebb fogalommal sem bír a zene alapvető dolgai felől. Összes zenei képzettsége a Dankó Pista, meg a Lengyel Miksa ugynevezett népdalainak ösmeretére terjed ki. A magasb zenei műfajokról mit sem tud. A magyar városok Csikai Gyurit erre nem tanítják meg.”³³ És a szerző a további elmélkedésében részletesen kifejti azt is, hogy szerinte miért nem való egy cigánymuzikus például egy

26 *Jubilál a vén cigány...* Keleti Ujság, 12. évf., 59. szám, 1929. március 14: 2.

27 Seprődi János (1874–1923) zenei történész, folklorista mindezt egy *Budapest. Népszínház. Vígyszínház. Czigányok. Befejezés* című, a Zenevilág. Színházi, zeneművészeti és zeneirodalmi hetilap hasábjain írta 1902-ben. Zenevilág, 3 évf., 2–3. sz. (1902. szeptember 9.) 15.

28 *Csikay Gyuri jubilál.* l.m. 11.

29 Minderről lásd részletesen Hajnóczky Tamás (szerk.): *Magyar Czigányzenészek Egyesülete. Cigányzenészek mozgalma a boldog békeidők Magyarországon.* Gondolat Kiadó, Budapest, 2020

30 Magyar Czigányzenészek Lapja, 2. évf. 1. sz. (1909. január 1.) 9.

31 Magyar Czigányzenészek Lapja, 2. évf. 7. sz. (1909. április 1.) 3. A lapszám *Szemelvények a szavazólapokból* címmel bővebben is ismerteti a versenyzőket, Csikayról a következőket írva: „Csikay György a kolozsváriak híres primása, ezüstérmünk nyertese szintén halomszámra kapta a dicséző szavazólapokat. Feljegyeztük a következőket: „Csikay György a kolozsváriak kedvence”, „Nincsen párja a mi Gyurinknak” Egy hölgy aláírással jött ez a szavazat: „Intelligens úri fiú, kedves és jó muzikus.” l.m. 4. A verseny végkimeneteléről természetesen beszámolt a kor sajtója, mint például: „**Ki a legnépszerűbb cigányprimás.** A Magyar Czigányzenészek Lapja nyilvános szavazást rendezett annak eldöntésére, hogy ki a legnépszerűbb cigányprimás Budapesten és a vidéken. A szavazás eredményét tegnap tették közzé. A legtöbb szavazatot Rácz Laczi kapta 6843 szavazattal s az elsőszerepre kitűzött nagy aranyérmét nyerte. Utána következik Csóka Józsi 3986 szavazattal, a ki aranyérmét nyert. Ezüstérmét nyert Sárai Elemér. A vidékiek közül Kozák Dávid és Dick Gyuri brassói primások nyertek aranyérmét. Csikay György kolozsvári primás ezüstérmét nyert.” *Az Ujság*, 7. évf., 81. sz. (1909. április 6.) 10.

32 Például a Pesti Hirlap 1911. július 2.-i számában Kiss Menyhért *A magyar nóta. (Csikay Gyurinak)* címmel verset szentelt neki. Pesti Hirlap, 33. évf. 155. sz. (1911. július 2.) 74.

33 *Musikália.* Ellenzék, 28. évf., 86. sz. (1907. április 15.) 2.

filharmonikus zenekarba: „A trombitáló vagy fagottot fuvó cigány [...] az ily zenekarok megalakítására ma távolról sem való. De még a hegedős cigány sem. Mindaddig nem, míg a Csikai Gyurik bandája olyan tagokból áll, kiket a „mester” csak akként tanít be, hogy hátraszól a kontrásnak vagy brácsosnak: – Kettő, három keresztbe! – Kettő, három egyenes!”³⁴

Ennél részletesebben jellemzi Csikayt és zenekarát Balázs Árpád 1935-ös visszaemlékezésében: „Pongrácz Lajos Budapestre távozásával³⁵ feljött a csillaga *Csikay* Gyurinak, aki muzsikusként nem volt valami szédületes tehetség, de egyéniségében, játékmódjában hihetetlenül sok szeretetreméltó groteszkesség nyilvánult meg. És aztán volt benne valami cigányos hányavetiség, elbizakodottság. Ez különben általános cigány jellemvonás, egyik sem ismer maga fölött tekintélyt. Ha Csikay előtt dicsértek valakit, hogy milyen jó muzsikos, nyomban fölfortyant benne a cigányvirtus. – Micsoda?!! – szokta mondani – az is tud muzsikálni? *Hiszen nem engedem, hogy a hegedüt hozza utánam!* Hanem aztán volt neki egy végtelenül kedves jellemvonása is: mód nélkül szerette az ifjúságot. Képes volt nekik egész éjszaka muzsikálni anélkül, hogy egy fillért elfogadott volna. Ha tényezőzsnál olyan asztalhoz közeledett, ahol egyetemi hallgatók szórakoztak néhány picniával a zsebükben, az első mozdulatra rájuk szólt: – *Nektek nem pénzért muzsikálok!*”³⁶

Balázs Árpád nemcsak magáról Csikayról, hanem zenekarának tagjairól is megemlékezik: „Csikaynak a bandája is ilyen különleges emberekből volt összeválogatva. Volt egy cellistája, *Bámbó* Jenő, ma sincs az országban kettő olyan. Ez később veje lett Csikaynak. Aztán volt egy nagybögőse, aki egy-egy friss csárdásnál úgy megforgatta a nagybögőt, mintha valami szép táncosnót tartott volna a karjai között. Én csak a gunyevére emlékszem: „*Tojának*” hívták. Mert tudvalevő, hogy cigányországban mindenkit csak a gunyevén emlegetnek, ők azt becéző névnek szeretik feltüntetni. Volt aztán egy brácsása, akinek Körözi Lenci volt a becsületes neve, de akit feltűnő nagy ábrázatjára való tekintettel „*Cselédkenyér*”-nek csufoltak, vagy – mondjuk – becéztek. Ez a Lenci hihetetlenül agresszív természet volt. Képes a vendéget tényezőzás alkalmával figyelmeztetni, ha szerinte nem eleget adott az illető. Hanem egy alkalommal megjárta. Éjjeli zenét adatott T. gróf, Erdély egyik legbőkezűbb mágnása Csikayékkal. Mikor aztán a cigányokat kifizetve, konflisba ült, utána szaladt Lenci s megállítva a kocsit, annak ablakán beszólt a grófnak: – Méltóságos gróf ur, keveset tetszett adni. – Ugy, felelte T. gróf s kiszálva a kocsiból, adott a Lenci „*cselédkenyér*” nagyságu képire két olyan pofont, hogy elaprózva jutott volna abból a banda minden egyes tagjának jókora adag.”³⁷

34 I.m. 2–3. Amúgy Csikay saját bevallása szerint sem tudott kottát olvasni, Török Sándornak arra a kérdésére, hogy „kottista Gyuri bácsi?” így válaszolt: „– Én?! Hát, persze, hogy kottista vagyok! Blattista vagyok lelkem! *Olyan blattista vagyok, hogy egy blikkre eljátszok akármit, fejből. Egy szál papiros nélkül. De ne erről írjal lelkem, hanem arról, hogy jussak eszükbe az uraknak. Csináljanak nekem egy kis helyet itt Pesten, hogy hadd mutassam meg, hogyan kell játszani.* Mert nem tudják lelkem, nem tudják a pestiek, hogy mi az igazi cigánymuzsika.” *Magyarország*, 16. évf., 280. sz. (1935. december 8.) 9–10.

35 Pongrácz Lajos (1844–1916) neves kolozsvári cigányprímás az első világháború előtti években Budapestre költözött, élete utolsó éveiben ott muzsikált.

36 Balázs Árpád: *Erdélyi hires cigányprímások, zenészek*. *Ellenőr*, 22. évf., 18–19. szám, 1935. december: 51. Balázs Árpád (1874–1941) kolozsvári származású dalköltő, a magyarnóta műfajának egyik zeneszerzője az idézett munkájában megpróbálta összefoglalni és bemutatni a századforduló Erdélyének városi cigányprímásait és azok bandáit.

37 I.m. 51–52. És itt érdemes megjegyeznünk, hogy Csikay zenekari tagjairól a korabeli sajtó igencsak ritkán írt, s olyankor is jelezve az illető cigánymuzsikusról, hogy tagja (volt) Csikay zenekarának. Például egy 1906-os hirdetésben: „**Cimbalomórák**. Mindenki jól ismeri Körösy Zoltánt a Csikay Gyuri bandájának kitűnő cimbalmosát. Néha nyilvános helyeken szólóban is pródukálja magát s az a finoman, színesen való poientirozás, a magyar dal merengő bánatának, siró szomorúságának olyan hangulatosan művészi kifejezése, a hogyan ő szólaltatja meg a legmagyarosabb instrumentumot, az a művészet birodalmából való. A kik tőle a cimbalomtudas bármely fajtáját el kívánják sajátítani, forduljanak hozzá. (Petőfi-u. 52.)” *Ellenzék*, 27. évf., 21. sz. (1906. január 27.) 5. Vagy, hogy *Bámbó Albi* (1885–1944) marosvásárhelyi származású cigányprímás volt a segédprímása: „A New-York kávéházban régen nem látott primás játszik a zenekar élén: a kolozsvári *Bámbó Albi*, aki valamikor a hires Csikay Gyuri bandájának volt a másodprímása. Csikay bandájában másodprímásnak lenni: az akkori fényes uri világban sarzsit jelentett, Albi Csikay mellett tanult meg muzsikálni s egészen rászólgál arra a megállapításra, hogy *ma kevés primás tud magyar nótát úgy játszani, mint ez a szerény, udvarias, barna kis ember*.” *Ellenőr*, 17. évf., 16. sz. (1930. szeptember 15.) 17. (Megjegyezendő, hogy az itt említett New-York kávéház a marosvásárhelyi, és nem a kolozsvári.) És hasonló módon, egy Halász Lajcsi kolozsvári primás külföldi muzsikálásáról szóló cikkből ismerhetjük meg Csikay zenekarának két további volt tagját is: „– Hányan utaznak Hágába? – *Az egész bandám*. Haton! Köztük van *Horváth Gyurka* és *Bede* kisbögős is, akik annakidején *Csikay Gyurival* és *Pongrácz Lajcsival* muzsikáltak.” *Hágába szerződött zenekarával Halász Lajcsi, az ismert kolozsvári cigányprímás*. *Keleti Ujság*, 21. évf. 204. sz. (1938. szeptember 11.) 5. Egy későbbi gyászír alapján pedig beazonosíthatjuk egykori zenekara másik primását is: „A kolozsvári cigányzenészeknek gyászuk van. *Meghalt egyik nesztoruk, a közismert, népszerű Csucsuj Lajos, akinek hegedűje sokszor derítette vigságra a mulatókat és aki a hires Pongrácz Lajos, Salamon, Csikai Gyuri, később pedig Puskás Béla és Dudus bandájának volt egyik főerőssége*.” *Keleti Ujság*, 14. évf., 159. sz. (1931. július 17.) 8. Megjegyezendő, hogy Csucsuj Lajost Balázs Árpád mint Pongrácz Lajos „Tija Lajos” brácsását említi. I.m. 51.

Csikay György töretlenül felfelé ívelő muzsikusi pályáját az első világháború roppantotta meg. A Keleti Ujság 1929-ben *Nyomorog a régi jó világ híres cigányprimása, Csikai Gyuri* alcímmel ellátott írása a következőképpen foglalta össze kálváriáját: „Csikai Gyurit először a háboru sodorta válságokba. Izig-vérig jó magyar ember volt, aki polgári kötelességének tartotta, hogy *tekintélyes összegű hadikölcsönt jegyezzen*. Az összeomlás után azután egészen befellegzett a vén cigánynak. A régi bálók fénye elhamvadt, a bőségben uszó udvarházak mellől kihúzták a földet, Gyuri bácsi legjobb embereit repatriáló vonatok vitték el Erdélyből s az ifjuság már más nótákra táncol. Saxofonok szoritották ki a trillázó klarinétot, a kisbőgő helyett banját, döngicsélték az idegen, néger ritmusokat. Csikai Gyuri is lassan-lassan hontalanná vált. A nóta lelkével kuruc karakter költözött a vén cigányba, nem tudott alkalmazkodni az új idők új szelleméhez, új vígadási stílusához. Ő is itt hagyta Kolozsvárt. Először Erdélyben kereste a régi idők szűz területeit. Marosvásárhelyen muzsikált egy ideig, de itt is keserűnek találta az italt, talminak a jókedvet. Azután egy pár régi dáridós emlékü barátjának hívására Pestre ment, abban a hitben, hogy az erdélyi bánat igrice kelendős portéka lesz a pesti bábél zürzavarában. Csikai Gyuri elkótyavetyélte a házát, de nem is a házát, hanem a házait, eladogatta lassanként az uri, muris barátaitól szerzett emléktárgyakat s egy szép napon azon vette észre magát, hogy nincsen semmije. A hegedűje még ép volt, a szívében még éltek a „furcsa, füstös kis kószadalok”, de már nem voltak szívek, amelyekbe négy rezgő hur aranyfonalán belemuzsikáljon. A vén cigány akár elmondhatta azt is magáról, hogy eltörött a hegedűm. Visszajött Kolozsvárra, szegényen, kifosztottan csak egy pár nótás éjszakának emlékéitől kísérve. Közönség és banda nélkül maradt. Fütetlen butorozott szobákban kinlódta át a téli éjszakákat. Egy pár jóembere tartotta benne a lelket és az életet eddig.”³⁸ Török Sándornak hogy „mikor kezdődött a hanyatlása, így mondja el: – A háborúval kezdődött lelkem. 1914-ben s azután mindennek vége lett, mikor az entente, az a szemét, az a piszok, felosztotta az országot. Ezerkilencszáztizennégyben elvitték a bandámat katonának. *A háboru végéig sorra látogatott a halál. Feleségem, gyerekeim, minden rokonom meghalt*. Emeletes házam volt Kolozsváron, a Hunyadi-tér és a Bethlen-utca sarkán.”³⁹ *Takarékos ember voltam, tizennégy lakóm volt. Mikor mindenkim meghalt, eladtam a házát*. A pénzt Pestre hoztam. Hétszázötvenezer korona volt. Azután a pénz amig, a pénz amugy, jött a pengő, mire körülnéztem, éppen annyi fillérem volt. Akkor azután már nagyon elkeseredtem. Mikor az utolsó lányom is meghalt. *Az Bámbó Jenőnél volt férjnél, a kisbőgősnél, a Berkes bandájából, akik az Országos Kaszinóban muzsikáltak*. Én is ott muzsikáltam a felső teremben, ha jöttek erdélyi urak, csak úgy egyedül muzsikáltam vagy a Berkes bandájából kísért valaki. Azután egyre összébb zsugorodott minden, itt már helyem nem volt, hazamentem Erdélybe. De ott a változott világ már nem vett be. Folytatódott a nyomoruság, a vidékeket jártam, hol volt bandám, hol nem, uraknál muzsikáltam zongorakiséret mellett.”⁴⁰

Az 1920-as és 1930-as években tehát Csikay György Kolozsváron tengődött, megöregedve és leszegényedve, állandó zenekar és megélhetés nélkül. És akkor „felfedezte” a két világháború közötti magyar sajtó:

2. Csikay Gyuri, „a vén cigány”

„Egy rég letűnt kor egyik ittfelejtett szemtanujánál jártam, a mulatni vágyó mágnás-világ kivénült trubadurjánál. A háboru előtti mulatságok, mindeféle cimren rendezett bálók és ünnepek hősénél, Csikay Gyurinál.” – kezdi írását 1921-ben, a már idézett Tükör szerkesztője, majd így folytatja: „Alig létezik Kolozsváron ember, akinek a fülében nem zsongana még ott öreg nyirettyüjének a zokogásból hirtelen ujjongásba átcsapó muzsikája, mint valami fájón édes emléke az elmúlt ifjúkornak.”⁴¹ A fenti idézet kellőképpen jellemzi azt a keserű és folyamatosan nosztalgizáló hangvételt, amelyeken íródtak az 1918 utáni magyar sajtó Csikay Györgyről szóló cikkei, tudósításai, amelyek érdekes mód – szemben a

38 *Jubilál a vén cigány...* I.m. 2.

39 1921. május 19-én még azt írta a Tükör újságírója, hogy „felkerestem az öregot a Hunyadi-tér (ma Ștefan cel Mare tér) 10. szám alatti saját házában”, tehát a háza elvesztésére később kerülhetett sor.

40 Török Sándor: *Csikai Gyuri bácsi...* I.m. 10.

41 *Csikay Gyuri jubílál*. I.m. 10.

régi vonatkozó forrásokkal, ahol Csikayt általában, mint közreműködő muzsikust említik – immár szinte kizárólag róla, személyéről, sorsáról szólnak. A „boldog békeidők”, a régi, monarchiabeli Magyarország utáni sóvárgás hangulata szövi át ezeket a rövidebb-hosszabb írásokat, megfelelően a korszellem újságírói stílusának. Az anyagilag tönkrement és megöregedett Csikay Györgyről az 1920-as években a különböző – általában jubileumi – „koncertjeivel”, muzsikálási alkalmával kapcsolatban értekezik a kolozsvári és az országos sajtó. Mert „lelkendezve mondja el, hogy a nagy urak menyinyire szeretik és komáznak vele s hogy a jubileumát, amely a jövő hó vége felé lesz, egy kizárólag erre az alkalomra mágánásokból és dzsentrikből alakult bizottság rendezi Óvári Elemérrel és Kovács Gáborral az élükön. Sőt a mágnáskaszinó, melynek huszonhét évig volt a primása, annyira pártfogásába vette az öreg Csikayt, hogy fürdőbe küldik. Az ehez szükséges pénzt, úgy akarják összehozni, hogy gyűjtőiveket bocsátanak ki s küldenek a vidékre, ahol szintén rengeteg ismerőse s jóakarója van, hiszen a legtöbb orvos, ügyvéd és más foglalkozásuk mind Kolozsvárról kerültek el a vidékre, ahol még nem felejtették el ifjúságuk aranyidejét és az öreg primás megrikató, sirva-vigadó magyar nótáit, amelyek mellett annak idején hajnalig elmulattak...”⁴²

A kolozsvári „mágnáskaszinó”,⁴³ a bőkezűen mulatozó erdélyi főurak biztosították egykor Csikay anyagi jólétét, így kézenfekvő minden későbbi gondját ezen világ megszűnésével magyarázni: „Hjj szegény Csikai Gyuri bácsi. Az időelmúlt felette s nem veszi észre, hogy amint Kolozsvár sem az már ami volt, ahogyan azok az urak megvedlettek javarészt, akiknek ő muzsikált a Redout báljain s a New-Yorkban, meg a Mágnáskaszinóban, ahogy a dámák, akiknek éjjeli zenét adni eldirigálták régente Vass György gróf, vagy a másik nevezetes nótacsináló, Fráter Lóránt főhadnagy ur, azok a dámák sem a régiek immár, ha ugyan még élnek, mert többen a föld alatt immár... – úgy ő se a régi már. Alázatos-sága már nem a cigány kedélyes, komázó, pajtásos alázata, hanem az alamizsnát kérő koldusé s az a vágy, amiről beszél folyton, hogy hogyan venné ő megint kézbe a vonót, hogy lesz, mi lesz, ha ő ismét a banda élére áll, az már nem művészi vágyakozás, csak munkaalkalomért való reszketés, csak a falat kenyérért. [...] A nagyurakról beszélgetünk, akiknek muzsikált. *Bethlenek, Kemények, Jósikák, Bánffyok*, elősorolja az egész erdélyi arisztokráciát. A nótacsináló gróft hozom szóba, Vass György gróft. – *Hát hogyne ismertem volna lelkem! Vass Gyurka, Cegéröl!...* – s nem a grófról kezd beszélni, hanem balkezét ismét úgy egy képzelt hegedű nyakához illesztgetve, jobbkezeivel vonót huzigálva, dudolni kezdi: „*Elvitték a szeretőmet piroscsákós huszárnak!...* „*Köd lepte be a vén Szamost... Már minálunk nem járja most a nóta...*” S hjj daradididi... tititátáá... ő csinálta ezeket a nótákat lelkem s még sokat csinált, ő volt a legmagasabb mulató, ő dominált lelkem, meg Fráter Lóránd főhadnagy ur. Az meg Szamosujváron volt, mert tudod lelkem büntetésből odaküldték, mert igen sokat mulatott. De hát azért nem lakott ő Ujváron, hanem odabent lakott Kolozsváron Bethlen Ádáméknál. Mert azt mondták a tiszturak, még az ezredes is, hogy *be kell hunyni a szemünket, hiszen nem katona ő, hanem muzsikus*. Hát ha azok ketten összekevertek, akkor már csak én hiányoztam. Az új nótákat amiket csináltak, megtanították nekem, én aztán bemutattam a Kaszinóban, vagy a New-Yorkban, ők meg a banda elé álltak és elénekelték. „*Betyár gyerek talpig vasban...*” ezt meg szegény megboldogult Fráter nagyságos ur csinálta. Meg aztán „*Mandulafa, .mandulafa...*” *de ezt elrontották, drága nagyságos komám, hidd el, ezt elrontották Pesten. Fráter nagyságos ur nem úgy csinálta, hogy lalalalalalli, hanem úgy, hogy lililililala nem mindegy az, drága komám.*”⁴⁴

Szintén Csikaynak az erdélyi magyar arisztokráciával fenntartott kapcsolatrendszeréről szól a *Gróf Bethlen István és Csikay Gyuri* című írás, amely egyúttal betekintést nyújt a kolozsvári dzsentriélet mindennapjaiba is:

„Gróf Bethlen István, Magyarország miniszterelnöke és Csikay Gyuri, a régi Kolozsvár híres uriprimása jó ismerősök. Volt idő, mikor a nemes gróf nem igazgatott egy egész országot, csak saját dolgait s eköz-

42 I.m. 11–12.

43 Kolozsváron a 19. században a nemzeti közművelődés előmozdítására két magyar kaszinó létesült. Az elsőt 1833-ban alapították Kolozsvári Casino néven, amelyiket később a városban „úri casinóként” emlegettek, mert ezt elsősorban a nemesség látogatta-támogatta. A polgárok kaszinója volt az 1837-ben alapított Polgári Társalkodó, ez egyesült 1896-ban az 1868-ban főleg egyetemi tanárok által alapított Kolozsvári Körrel, így létrehozva a Nemzeti Kaszinó Kolozsvárt. Minderről lásd részletesen Fazakas László: *A kolozsvári Nemzeti Kaszinó szervezeti működése a két világháború között*. Korunk, 26. évf., 2. sz. (2015, február) 87–96.

44 Török Sándor: *Csikai Gyuri bácsi...* I.m. 9.

ben ideje jutott arra, hogy a Nagy Gáborban felviduljon Csikay Gyuri hegedűje mellett.⁴⁵ Ezekről a lum-polásokról annakidején sokat beszéltek, de hát az idő eljárt, Bethlen István már nem mulat Csikay Gyuri hegedűje mellett, az öreg primás pedig megöregedett s barátai, tisztelői most készülnek a jubileumára.

Valóban érdekes jubileum lesz a Gyuri bácsié. Fél százados működése után megérdemli, hogy egy nap gondoljanak rá mindazok, akiknek savanyu életébe annyi jókedvet, meleget, hangulatot varázsolt. A jubileum a jövő hóban lesz egy estély keretében, mikor Csikay Gyuri eljátsza a közönség előtt a leg-szebb nótáit, amely mellett annyian sirtak és mulattak...

A jubileum alkalmával a híres primást barátai és jóemberei egy kis ajándékkal és egy kis pénzecs-kével fogják meglepni. Szűk körben meg is indult a gyűjtés s ez adott alkalmat Kovács Gábornak,⁴⁶ a bohém körökben általánosan ismert tréfacsinálónak egy pompásan sikerült tréfára. Kovács Gábor, aki egyébként maga is nagyon szereti Gyuri bácsit s ugyancsak részt vesz a jubileum előkészítésében, a következő táviratot küldte el Óváry Elemér dr. címére:⁴⁷

Csikai jubileumaara jegyzek negyvenezer leut. Peenzt aatutaltam. Gróf bethlen

A távirat nagy konsternációt keltett. Gyuri bácsi könnyes szemmel és levett kalappal beszélt a kegyelmes grófról, régi jó cimborájáról, aki nem feledkezett meg róla. Az ugratás pedig folyt tovább, Nagy Gyula, a humor atyamestere felkereste Gyuri bácsit s közölte vele, hogy van egy zsidója, aki százezer leuért láthatatlanban megvenné a „jubileumot”. Az ajánlatot Gyuri bácsi megvetéssel elutasította s türelmetlenül várta Bethlen István gróf pénzét... Teltek a napok, Gyuri bácsi egyre többnek mutatta meg a táviratot, míg aztán valaki kegyetlenül felvilágosította...

Gyuri bácsi rettenetesen méregbe jött, de legjobban magára haragudott.

– Nem is tudom elképzelni, hogy is tudtam hinni a dolognak. Bethlen István küldjön 40.000 leut... S nagyot kacagott Gyuri bácsi s a kalapot már nem vette le a fejéről.⁴⁸

És ha már a főúri mulatságok, akkor az egykori szerenádok! „Éjjelizene? ...Á! Hát minden mulatság után éjjelizenével zavartuk fel a dámákat. Minden bál után szerenád volt végig a városon, télen, borzasztó hidegben majd megfagyunk. Bethlen Margit grófnő, a Bethlen István gróf nővére, az kapta a sok éjszakai muzsikát. Özvegy volt már akkor, szépséges dáma volt, nagy szerepet vitt lelkem. Dominált, Isten úgy segítjen, hogy dominált! Jaj drága lelkem! Ezt a sokat mind meg tetszik irni édes nagyságos uram, jaj akkor vigyázzak, össze ne keverjem ezeket a családi dolgokat, hm... hm... borzasztó komplikált dolog, borzasztó komplikált, nem is hiszed lelkem, hogy milyen komplikált! – s összeráncolja a homlokát, gondolkodik. – így volt lelkem, már tudom biztosan, így volt.”⁴⁹

Csak hogy ez már a múlt, a fényes múlt, mert az 1920-as évek jelenében Csikay már csak a város „vén cigánya”, mint ahogyan erről az Ellenzék 1922 áprilisában közreadott beszámolója is tudósít:

„A régi város öreg muzsikusa, Csikai Gyuri hangversenyezett szombat este. Ott állt a pódiumon s mögötte a negyven tagú zenekar, a kolozsvári cigánybandák tagjai. A primások is ott voltak mind és beálltak kontrásnak ebbe az ünnepi zenekarba, mert hiszen egyszer, nem is olyan nagyon régen még igazi kontrásai voltak a most már csak ünnepi alkalmakkor összeálló Csikai-bandának.

45 Nagy Gábor (1845–1922) kolozsvári szálloda- és vendéglőtulajdonos, ő bérelte a Kolozsvár Főterén álló egykori Központi Szállodát, amelyet gyakran az ő nevében emlegettek. Amúgy a később közölt, hasonló visszaemlékezések alapján „a Nagy Gáborban” nemcsak Bethlen István, hanem például Bánffy Miklós is mulatott Csikay György muzsikájára: „Bánffy Miklós főispán a törvényhatóság közgyűlése után Zsukra utazott, résztvett az úrilovasok versenyén, este a Kolozsvárra érkezett belügyminiszter tiszteletére vacsorát adott, vacsora után résztvett a kolozsvári Nemzeti Kaszinó estélyén, majd a belügyminiszterrel és kíséretével együtt a Nagy Gábor-féle étteremben reggelig hallgatta Csikay Gyuri primás magyar nótáit.” Színházi Magazin, 4. évf., 43. sz. (1941. október 19.) 50.

46 Kovács Gábor neve gyakran feltűnik a korszak helyi sajtójában, mint Kolozsvár egyik „tréfacsináló” bohémja. Egy másik, a fentihez hasonló „pénzes átverésről” szól a Színház és Társaság folyóiratban közölt *Gyula bácsi cigarettatárcája* című írás is, amelyikben Kovács Nagy Gyula színésszel szemben követi el csínytevését úgy, hogy a történet egyik tanúja Csikay: „Gyula bácsi így este a Központi szálloda éttermének családi szobájában üldögélt Szakács Bandi bácsival, Kovács Gáborral, Csikay Gyurival, a híres primással s még néhány jó cimborával.” Színház és Társaság, 5. évf., 12. sz. (1921. március 19.) 21–22.

47 Dr. Óvári Elemér (1876–1944) ügyvéd, Kolozsvár egykori tisztí főügyésze.

48 *Gróf Bethlen István és Csikai Gyuri bácsi*. Tükör, 9. évf., 39. sz. (1921. szeptember 29.) 28.

49 Török Sándor: *Csikai Gyuri bácsi*... I.m. 9. Hogy így volt-e vagy sem, azt valószínűleg pontosan már nem tudhatjuk meg, de hogy Csikay az ilyen éjjelizenélésekből is pénzt szerzett, arról egy korabeli forrás tanúskodik: „A fiatalok, kik most adják a »Nachtmusikot«, nem tudnák megmondani, hányszor lettek atyailag megdorgálva, hogy nem győzik az urfit pénzzel, hiába ad bőven zsebpénzt a papa és hiába küld dugva neki a mama! Hjah, kell Csikay Gyurinak, a ki olyan szépen tudja elhúzni ott az egyik ablak alatt, hogy: »Szeretnék, szeretnék, de nem szabad szeretni!...« Szerenád. Magyar Polgár, 23. évf., 58. sz. (1900. március 12.) 6.

A közönség rendes széksorokon ült, mint a rendes hangversenyeken szokás és a nóták elhangzása után tapssal örvendezett, mint ahogy az már rendes hangversenyeken illik. És a kedves jó öreg Csikai Gyuri kezébe vette a hegedűt és egy rövid órára mint valami varázsvesszővel visszaröpített bennünket régi, gondtalan életünk kellős közepébe. Odahozta nekünk a régi bálók minden mámorát, a régi csárdások minden gyönyörűségét és a régi valcer minden lágy édes ízét. Majd elhozta a régi korhely életünket, egy régi korcsmát, a régi bor ízét, egy régi nótát és szívünk minden akkori fájdalmát.

Csikai Gyuri könyörtelen volt és a korhelykedés után éjjelizenére vitt el, megállt velünk egy kedves ablak előtt és addig huzta, addig siratta hegedűjét, amíg ott fönt a drága ablak mögött kigyult egy gyeritya és szívünkben az emlékezés örök mécsese. A végén szupécárdás is volt. Csikai Gyurinak kettőzött tűzzel ragyogtak a szemei s hegedűjének húrjai a régi erővel pattogták a táncok-táncát, a szupécárdást. Szemerebbenésére vágtak be a nagybögők, vonóintésére gyorsultak a cimbalmok és Csikai Gyuri lehuny szemmel egy régi jogászbál reggeli hangulatában képzelte magát. De aztán kinyitotta a szemét és látta, hogy az emberek széksorokban ülnek, deresedő fejjel bólongatnak a csárdás repülő taktusára. Bizony, bizony. Ezt sem hitte volna valaha Csikai Gyuri, hogy ő csárdást játszik s az emberek a széken ülve maradnak.⁵⁰

A „vén cigányt” egyre kevesebbet foglalkoztatják, már csak néhanapján muzsikál.⁵¹ Egy év múlva, 1924-ben szerencsét próbál Budapesten. „A régi Erdély sokat emlegetett, közismert cigányprimása, a híres kolozsvári Csikay Gyuri, aki nem tudott a románok szigorú cenzurája szerint muzsikálni, otthagya otthonát és feljött Budapestre. Most – a kényszerű hallgatás után – megint munkába állott. Egy új zenekart szervezett és esténként a margitszigeti felső vendéglőben játssza újra szívhez szólóan a régi világ szép nótáit.” – írja a 8 Órai Újság,⁵² a Csikayról szóló két világháború közötti sajtóban először nyomatékosítva a „románok szigorú cenzuráját”.

Viszont néhány év múlva hazatér, mivel „amit keresett, nem találta meg” – írja róla Váradi Aurél,⁵³ aki megpróbálja Csikay sorsára felhívni a közvélemény figyelmét:

„A mint előttem áll e névnek közel 5 év óta nem látott viselője, régi szép emlékek egész raja elevenedik fel lelkemben. Egy szimbólum ő a multból, sőt egyik darabja annak. Hejh, mikor még ő és jól összetanult zenekara huzta a szebbnél-szebb magyar nótákat, az édes keringőket és a pajkos szonokokat a régi Newyork, meg a Nagy Gábor Központi Szállója nagytermeiben és a híres jogászbálokon. De talán még szebb volt, mikor március 15-én rázendített a Bánk bán nyitányra, vagyis, mint jó Deák Albert elnökünk szerette mondani: „bemuzsikált.” Talán nem is jó erre emlékezni. Nagyon megváltozott azóta a világ.

Világváltoztával Csikai Gyuri is idegenben próbált szerencsét. De amit keresett, nem találta meg. Másutt se olyan a világ, milyen az övé, a mienk volt. A zenében is új, egészséges fülnék, ép izlésnek kedvetlen divatok, perverz áramlatok kaptak lábra. A zajos „jazz-band” kiszorítja még az előkelő vendéglőből is a magyar zenét és számüzi a klasszikust. A háborút követő világ pervenü nagyságainak és megroskadt idegzetű eszelőseinek ez tetszik. Csikai tehát nem hozta el Colchisból az aranygyaput. De a szívét, mely mindig tele volt érzéssel, hangulattal, a szép iránt rajongással, hazahozta. Jobban mondva: ez hozta haza őt. Azt sugta neki, hogy jobb otthon.

Vajjon jobb-e?

Vén muzsikus már ő is, de nem abból a fajtából, mely „minden nap egy nótát feled”. Ellenkezőleg. Ő még most is minden nap tanul még valami újat. És szeretné az ő kedves, régi erdélyi embereinek bemutatni, hogy nem feledte el a régi nótákat, de újakat is tanult hozzája. A nyár folyamán szét akar tekinteni egykori szép sikerei, fényes diadalai színhelyein: az erdélyi fürdőkön és az ősi kuriákon. A hegedűjét viszi magával. Ezt és a régi emberekbe vetett hitét még nem vesztette el. Egyebe sincs. Azt reméli, hogy összemuzsikálja valahogy a télirevalót. Hejh, mert a télhez minden nappal közelebb van. Ahhoz is, ame-

50 *A vén cigány*. *Ellenzék*, 43. évf., 82. sz. (1922. április 11.) 5.

51 Például színészekkel-színészeknek a Sétatéren megszervezett 1923-as Újságírónapon: „Szentgyörgyi István lesz az Újságírónapon a sétatéren felállított Magyar Csárdában a csárdás gazda. Nagy Gyula mint csaposlegény fog segíteni Pista bácsinak. A csárdásné Hegyi Lili fogja megszemélyesíteni, aki mellett a legszebb csaposlányok fogják az Élián-cég ajándékborát felszolgálni. A csárdában Réthely Ödön betyárnótákat énekel Csikay Gyuri öreg primás kíséretével.” *Új Kelet*, 6. évf., 168. sz. (1923. szeptember 11.) 4. Ugyanezt az eseményt hasonlóan hirdeti az *Ellenzék is Eldorádó a sétatéren* címmel, igaz, ott „Csikay Gyuri öreg primás nótája sírja el majd a legbánsosabb és legtüzesebb betyárnótákat, amelyeket Kovács Gyula, a kítűnő népdalénekes fog eldalolni.” *Ellenzék*, 44. évf., 208. sz. (1923. szeptember 15.) 3.

52 *8 Órai Újság*, 10. évf., 95. sz. (1924. május 18.) 9.

53 Dr. Váradi Aurél (1869–1931) kolozsvári ügyvéd, újságíró.

lyik elhossa a szegény emberhez barátságtalan hideg időt, de ahhoz is, mely kétség és bizonytalanság fagyos zúzmarájával hinti be az utat, amely a nagy ismeretlenbe vezet.

Csikai Gyuri, mielőtt eljönne a tél, még találkozni szeretne az ő nagycsaládjával. Mert kis családját, amely évekkal ezelőtt meleg szeretettel vette körül, már mind elragadta tőle – a tél. De a nagy családból, mely valaha egész Erdély uri világát foglalta magában, még sokan élnek. Csikai még egyszer látni akarja őket. Beszélni akar velük szemtől-szembe. És pedig a saját nyelvén, azaz a hegedűjén.

Elmerengve a multnak az ő láttára megelevenedett emlékein, arra kérem e helyről mindazokat, kik valaha, a jobb időkben, gyönyörűségüket lelték Csikai Gyuri lelkesítő muzsikájában, de azokat is, akik szeretik a szépet és jó szívük van, hogy hallgassák meg ezt a derék cigányt, ki velük még egyszer beszélni akar. Csak bár egy dalt hallgassanak meg tőle. „Egy dalt a multnak, édes jó cigányom”, – ahogy több, mint negyven esztendővel ezelőtt Györffy József, a rég elfeledett erdélyi költő zengte. Tordán, a mi közös pátriánkban, éppen a Csikai zenéjétől inspiráltan zengte.

Váradai Aurél.⁵⁴

A Váradai Aurél felhívása nem maradt visszhang nélküli, Csikay 1928-as vidéki körútját sajtóanyag is őrzi: „**Csikai Gyurit várják.** A régi jó világ örömét és bánatát hozza emlékezetünkbe Csikai Gyuri, a ki vonójával a sirva vigadó magyar urak közt annyi népszerűséget szerzett magának, de vagyont is gyűjtött és számos érdemrend tulajdonosává vált. A könnyelmű cigányprimás potom áron adta el annak idején kolozsvári palotáját és azóta járja a világot kevés szerencsével. Csikai Gyuri vasárnap és hétfőn a közeli Dicsőszentmártonban muzsikált és sok régi hívében keltett öröms vigságot. Mint értesülünk, a napokban Marosvásárhelyre is ellátogat, ahol még vannak egynehányan, akik nem felejtették el büvös hangu hegedűjének magyar sziveket dobogató varázsát.”⁵⁵ És Váradai cikkét szemlézi 1928. augusztus 5-én a kolozsvári Ellenőrben (valószínűleg) Tóth Sándor felelős szerkesztő is „Ne hagyjuk elpusztulni a magyar cigányt!” címmel: „Több vidéki hetilapban egy rendkívül megleghangu felhívást olvastam, melyet közéletünk egyik kitünősége, dr. Váradai Aurél tett közé egy érdekes, öreg cigányprimás: Csikai Gyuri érdekében. Csikai Gyuri se gondolt harminc évvel ezelőtt arra, hogy öreg napjaira semmi sem marad azokból az aranyakból, melyeket két kézzel dobáltak feléje s arra lesz utalva, hogy újságok hívják fel rá a közönség figyelmét és támogatást kérjenek számára. Megöregedett és elszegényedett Csikai Gyuri, éppen úgy, mint a régi urak, akiknek valamikor kivilágos-virradatig muzsikált az ő csodálatosan szóló hegedűjével s most egy eltűnt világ után kis városokban ad bucsuhangversenyeket, hogy néhány garast összehozzon hátralevő napjaira. Hallgassák meg Csikai Gyurit, írja Váradai Aurél cikkében, amely remélhetőleg sehol sem maradt hatás nélkül. Nem egy mulató ember, nem egy nótás, bővérű magyar földesur nyult a hóna alá az öreg cigánynak, hanem az a Váradai Aurél, aki legtávolabb áll mindentől, ami nem olyan higgadt és nyugodt, mint cikkei, nem olyan komoly, mint egyszerű fekete ruhája s nem olyan polgáris, mint sok vihart látott esernyője. A kitűnő magyar publicista s egyben kivételes képességei dacára a legszerényebb ember azonban a legjobban érzi, hogy milyen jelentősége van különösen ma a magyar dalnak, a magyar muzsikának s ő, aki tanult, olvasott azalatt is, míg egykori vidám pajtásai Csikai Gyuri és Pongrácz Laji muzsikája mellett feledkeztek meg a római jogról: protezsáló cikket ír az elszegényedett, küzködő magyar cigány érdekében.” És nemcsak szemlézi, hanem a felhívást fokozza, a már említett régi időket visszasíró stílusban: „Elszegényedett, önérzetes, büszke koldussá lett magyar urak: *sohasem lehetünk olyan szegények, olyan letörtek, hogy elfeledkezzünk a magyar cigányról s hagyjuk elpusztulni.* Én most nemcsak Csikai Gyuriról beszélek, hanem minden itt élő magyar cigányról, akiket nemcsak a megnehezült, mázsáskövekkel megrakott életsorsunk tépett el találkozóhelyüinktől, a fehér asztaltól, hanem egy átalakult világ új divatja, a lestrapált idegek zsibbasztó injekciója, az ugynevezett jazz-zene is kiűzött kenyeret adó régi helységeikből. Alig van már helyiség, ahol cigány játszik, ahol pedig még tartja őket a megszokás, bizony kis karéj kenyér jut számukra.” S végül a konklúzió: „Nem szabad engednünk, hogy a magyar cigány elpusztuljon. Ne engedjük, hogy elhaljon, elnémuljon a magyar dal és magyar muzsika. Levegőt, oxigént, életet jelent ez nekünk. A magyar cigány kitartott mellettünk. Sokszor sirt, örvendett velünk kopott hegedűje s ha most is egyszer jókedvünk akad, ha egyszer elfelejtünk minden bajt, minden nyomoruságot és megaláztatást, mindig ott áll mellettünk öreg pajtásunk: a hü cigány. Csak mi tudjuk igazán megérteni, mit is mond az ő füstös instrumentuma, melyet még a nagyapjától örökölt s mely mellett nagyanyáink kerekedtek lánkra s ekkor megismerték az élet legéde-

54 Csikay Gyuri. Ellenézék, 49. évf., 147. sz. (1928. július 1.) 5. Ugyanez a cikk megjelent a Székely Napló 1928. július 4-i lapszámában is.

55 Székely Napló, 58. évf., 83. sz. (1928. július 25.) 4.

sebb, legbódítóbb lázát. A magyar cigány uri barátja, a magyar ur maga is szegény lett. Talán már nincs is magyar ur. Már nem tudunk ezreseket ragasztani a primás barna, mosolygós képére. De a megmaradt kis darab kenyérből, juttassunk nekik is. Senki sem szolgált ugy rá, mint ők. (t.)⁵⁶

És közben tovább sorjáznak a különböző csikays visszaemlékezések az „arany ifjúkor” Kolozsvárjáról. Egyed Zoltán „megboldogult” ifúságában „tiz és néhány esztendővel ezelőtt a jó öreg Csikay Gyuri sem tudta megtagadni, hogy el ne játssza a „Léha nótát” a kolozsvári New-York fényes, tükrös gobelintermében, ugy tizenegy óra tájban, mikor a vidékről felrándult szépasszonyok hattyuprémesen betoppantak az uri étterembe, Janovics dr. színházából jövet.”⁵⁷ Boross László meséli, hogy a „kolozsvári „Nagy Gábor”-nál sok-sok évvel ezelőtt egyszer hangos mulatozás folyt. Csikay Gyuri, a híres cigányprimás egész bandájával odaköltözött a „megyeházi asztal”-hoz s csöndesen, sok érzéssel, ugy „lokhez animo” játszotta szebbnél-szebb nótákat.”⁵⁸ Farkas Imre „élete regényében” emlékezik arra, hogy „Kolozsvár nótás város volt. Mindenhol dült oda a nóta, mindenhol elhozták a vidám egyetemi polgárok. Két pompás cigánybandája volt, *Pongrácz Laji* meg *Csikay Gyuri*. Régi szép nótákat tudtak, jó mesterük volt, az erdélyi nagyurak. Csikay Gyuri igen érzékeny természetű cigányprimás volt. Mindig jobban berúgott, mint azok, akiknek muzsikált, ilyenkor sírva fakadt és elénekelte a nótáját: » Hegedülnek, szépen muzsikálnak – Jó kedve van az egész világnak – Ugrándoznak, járnak a bolondját – Én nem tudom, nekem csak úgy mondják.«⁵⁹ Dózsa Endre a vármegyei „elite bálók” vonatkozásában írja, hogy ezekre már nemcsak a kolozsmegyei szépasszonyok, lányok, de az akkori erdélyi társaság színe virága egybegyűlt. „Ezt a vármegyei bált éveken át Erdélyszerte emlegették. Itt már Csikay Gyuri bandája húzta. A szép asszonyok, leányok közül ott volt a bálon csaknem egész Erdély számottevő ifjusága is. A hajnali órákban a kifáradt fiatalok a Csikay bandájával a kisterembe vonult. Vass György gróf vezette az énekelést. Csengett a pohár, zengett a nóta. G. Felszegi Sándor akkor szerzett nótája: *Káló cigány ne izélj, tőlem bankót ne remélj, mert hiába. Minden zsebem kilyukadt, minden pénzem elmerült a Dunába. Vissza sem jött soha többé, százás bankó nem üti a markodat. Hej, pediglen be szeretném magyarosan kimulatni magamat.* Az egész társaság hamar eltanulta az új nótát. Csikay Gyuri a bajusza alatt zümmögte a szavait. Egy-egy százás bankó ütötte is a markát Csikay Gyurinak. Aki magyarosan kimulatni akarta magát, alkalma volt reá, mert ott mulatott a vármegye. Most csaknem harminc év múltán, ha olykor felelevenítjük a régi, jó időket, könnyes mosolygással beszélgetünk róla, hogy milyen volt, mennyire telítve van könnyel és mosolygással most is az emlékezete azoknak a régi jó időeknek, amikor a vármegye mulat.”⁶⁰ Sz. Szappanyos Gabriella egy 1911-es (amikor „a magyar Kolozsvár a fénykorát élte”) Nyári Színkörben⁶¹ megtartott operabálra emlékezvén részletesen ecseteli, hogy Csikay Gyuri bandájának muzsikájára hogyan zajlott a bál. Külön kiemeli a „szupé”, azaz vacsora utáni mulatságot: „Dr. Óváry Elemér egy hosszú asztal végén ül. Ő a szupé fejedelem. Ő a pezsgőkirály. Talpig gavallér és ur. Csikay bácsi is legszivesebben neki húzza: „Kraszna-horka büszke vára...” Kár, hogy az egykori krónikások nem jegyezték fel, hány száz üveg pezsgő fogyott. Egy üveg ára 8–10 korona. De Csikay Gyuri olyan szépen húzza, olyan édes-busan a magyar nótákat, – nincs mit csinálni – „muszáj” inni. A drága, kedves öreg cigány kitesz magáért. Szupétól reggel hatig, pillanatnyi szünet nélkül, húzza a talpalávalót. („Hadd mulasson a fiatalok instálom alássan, eszem azt a drága szívüket.”) A szupé-csárdás „csak” két óra hosszú tart.” És Szappanyos Csikay szájába adja beszámolójának végszavát is: „... Oh drága, kedves, szép idő! Még Csikay Gyuri bácsi is azt mondja: „Akkor volt kérem a jó világ! Mikor még nem volt ez a dzsessz-bessz!”⁶²

„Ez a dzsessz-bessz...” A két világháború közötti kávéházi cigánymuzikusok „közellenségének” számított a Kelet-Európában is terjedő új zenedivat, a jazz, a cigányzenészek érdekvédelmi egyesületeinek jazz-ellenes petíciójáról, megélhetési küzdelmeiről többször tudósít a korszak nemcsak országos, hanem

56 *Ne hagyjuk elpusztulni a magyar cigányt!* Ellenőr, 15. évf. 16. sz. (1928. augusztus 5.) 8–9.

57 Egyed Zoltán: *Néhány őszinte szó egy pesti zeneszerzőről Zerkovitz Béláról.* Színházi Élet, 15. évf., 25. sz. (1925. június 21–27.) 12.

58 Boross László: *Hogy lesz egy operett-librettóból ujdonság a Nemzeti Színházban.* Színházi Élet, 15. évf., 39. sz. (1925. szeptember 27. – október 3.) 16.

59 Farkas Imre: *Az iglói diák. Életem regénye.* Színházi Élet, 23. évf., 12. sz. (1933. március 12–18.) 103.

60 Dózsa Endre: *Régi jó időkből. Amikor a vármegye mulat.* Keleti Ujság, 14. évf., 297. sz. (1931. december 28.) 23.

61 Az egykori Nyári Színkör a jelenlegi Kolozsvári Állami Színház.

62 Sz. Szappanyos Gabriella: *Hölgyeim – beszéljünk meg: A mi régi „Operabál”-unk.* Keleti Ujság, 17. évf., 33. sz. (1934. február 11.) 14.

helyi sajtója is.⁶³ Így a kolozsvári újságokban is olvashatjuk, hogy a jazz eredménye *Az erdélyi cigányzene-
nekarok válsága, amely már nem is válság, hanem éhínség,*⁶⁴ és hogy *Recseg a jazz és elnémul a magyar
muzsika... A nemzeti zene halálküzdeme a nemzetközi jazz-szel – Nyomorognak a cigányzenészek – Két
nyilatkozat, mely erőteljesen elítéli a „barbár” zenét.*⁶⁵ Csikay Györgynek is megvolt minderről a maga sar-
kos véleménye: „Hidd el lelkem, hogy nemcsak a dzsessz a baja a cigányságnak, *de rossz ideával is mu-
zsikálnak.* Ki hallott olyat lelkem, hogy például két hosszú vonó egymás után, hát azt nem lehet lelkem!
Kezdésnél hosszú vonó, az se lehet, lelkem, *Arra nem lehet énekelni. Pedig a szöveg is fontos az uraknak.*
Ismerem a vendéget, a jó vendég énekel akkor is, ha nem tátja ki a száját. Magában. S arra rá kell menni a
szövegnek. Az gyalázat, hogy a vendég ne énekelhessen. A végső vonókat kell megnyújtani mindig.”⁶⁶

1929 a hetven éves Csikay György igazi „jubileumi éve” volt, amelyik egy biztató kezdet⁶⁷ ellenére
nehezen alakult ki. Az évfordulós ünnepséget eredetileg tavaszra tervezték, ennek beharangozója a
Keleti Újságban jelent meg, amelyik már címében hozza az immár szokásos Csikayra vonatkozó hang-
nemet: *Jubilál a vén cigány... Nyomorog a régi jó világ hires cigányprimása, Csikai Gyuri.* És árad a zokszó
és a nosztalgia: „Az öreg primás, aki valamikor nemzedékeket hangolt jókedvre, akinek hegedűjéből
ősi magyar keserűség zokogott és szilaj kuruc toborzók fergeteges ritmusai viharzottak ki, a vén cigány
ablakán bezörgetet a nyomor. Ifjúságunk legszebb rózsafelhős, gondtalan ideje kél ki az emlékek mo-
hos sirjaiból, ha *Csikai Gyuri* nevét csak ki is ejtjük. Valami szivbemarkoló tragikum van abban, hogy a
jókedvnek ez a dáridós öregőse, mint aki mindent felégetett maga mögött, ma öregsége napjaiban
lerongyolódottan jár-kél a mult üszkei és a jelen riasztó nyomorúságai között. Volt idő, amikor ő volt az
erdélyi muzsikuskis cigányok fejedelme. Az ő sirvavigadó magyar melódiai vigasztalták meg a busuló ma-
gyart, a hires kolozsvári báróknak, hét vármegye szép asszonyainak, delnőinek arány topánkái alá Csikai
Gyuri huzta amugy istenigazában a régi jó idők csárdásait. Más világ is volt akkor. Kolozsváron a jókedv
demokráciájában együtt mulatott mágnás, zseni, ősjogász a az aranyifjúság vidám csapata.” És miután
a cikk röviden felidézi Csikay dicső múltját és elszegényedésének történetét,⁶⁸ a fentiekhez hasonló stí-
lusban meghirdeti a jubileumi évét: „Aki látta azt a szörnyű nyomort, amely a régi jó idők vén cigányát
fojtogatja, aki hallotta könnyekbefult, siró hangját, elszorult annak a szive és érezte, hogy tenni kellene
valamit, juttatni kellene egy kis morzsát, gondtalanabb öregséget annak, aki ifjúságunkat bearanyozta.
Ennek a lelkiismeret-költőgető hangnak szavaira verbuválódott erdélyi urakból egy bizottság, amely
felhívja a magyar társadalmat Csikai Gyuri felsegélyezésére. Az alkalom is megadódik erre egy jubileumi
ünnepség keretében, amelynek nemcsak az lesz a célja, hogy multba mélyedő pohárköszöntőkben és
nótaszóval méltassák az inség gyászindulójába komorodó vén cigány régi dicsőségét, hanem az, hogy
meleget adjunk kihűlt tanyájának és kenyeret nyujtsunk reszkető kezébe. *Bethlen Ádám gróf*⁶⁹ egy leve-
let köröz barátai között, amelynek befejező sorából méla akkorddal csendülnek a melegen értő, ember-
séges sziv hangjai. Mi is ezzel zárjuk be Gyuri bácsi tragédiájáról szóló megemlékezésünket, hátha utat
talál azoknak a sziveihez, akiket Csikai Gyuri nyirettyűje valamikor egy szebb régióba andalított.

– Az öreg cigánynak, aki valamikor meleget árasztott, egy kis fa kellene télire, na meg egy kis
zsirosság abba az üres tányérba...⁷⁰

De a jubileumi ünnepség késett – pedig erről a tervezett eseményről tudósít a Budapesten megje-
lenő Magyar Cigányzenészek Lapja is⁷¹ –, s végül csak 1929 decemberében került sor az ünnepségre.

63 Minderről lásd részletesen Hajnáczy Tamás (szerk.): *Cigányzenészek harca a két világháború közötti Magyarországon.* Gondolat Kiadó, Budapest, 2019

64 Ellenzék, 51. évf., 98. sz. (1930. május 1.) 4.

65 Keleti Újság, 13. évf., 102. szám (1930. május 8.) 7.

66 Török Sándor: *Csikai Gyuri bácsi...* I.m. 10.

67 „**Ma este** Nagy József Kossuth Lajos-utcai vendéglőjében Csikai Gyuri fog muzsikálni. Szilveszter-esti malacsorsolás, kitűnő konyha, saját töltésű borok.” Ellenzék, 50. évf., 1. sz. (1929. január 2.) 8.

68 Ezen szövegrészleteket már a jelen tanulmány 10. és 12. oldalain közöltük.

69 Bethlen Ádám (1881–1958) bonyhai gróf, Csikay György egyik pártfogója lehetett.

70 *Jubilál a vén cigány...* I.m. 2.

71 „Nagy ünnepségre készül az elrabolt kincses város Kolozsvár magyarsága. Csikai Gyuri negyvenéves jubileumát kész-
szül megünnepelni s erre az ünneplésre lelkesen összefogott az egész magyarság, hogy ezzel is tüntessen kedvence
s a magyar zene mellett. Csikai Gyuri a hires és nevezetes Salamon János veje. Az ő mesteri keze alatt bontakozott ki
művészi tudása s hamarosan az erdélyi urak kedvelt muzsikusa lett. Valamikor Erdély legünnepeltebb és legtöbbet ke-
reső cigányprimása volt, most azonban szegénysorsban él. A jubileum rendezői anyagilag is segíteni akarnak az egy-
kor kedvelt primáson s így előreláthatólag a jubileum egy kis anyagi segítséget is hoz a jubilánsnak.” *Cigányjubileum.*
Magyar Cigányzenészek Lapja, 6. évf., 7. sz. (1929. augusztus 1.) 5.

„A folyó év tavaszára tervezett, de közbejött akadályok miatt elmaradt Csikai-jubileumot decemberben végre megtartják.” – írja a Keleti Ujság, majd sorolja Csikai érdemeit: „Nincs Erdélynek olyan pontja, melyen ne volna Csikai Gyuri ismerős. A zsuki vadászatok, az arisztokrácia hagyományos hushagyókeddi összejövetelei és a nevezetes megyebálok, melyek sikeréhez hozzátartozott, hogy Csikai huzza közönségüknek a ropogós csárdásokat és az andalító keringőket, széles körben tették ismertté nevét. Ehhez járult, hogy nem volt olyan hazafias mozgalom, mely Csikaiban megértő pártfogóra ne talált volna. Az egyetemi ifjúság március 15-iki ünnepségein mindig teljes zenekarával vett részt s a Redut-ban lefolyt ünnepségeken ő húzta a Bánk bán nyitányt. Ennek a szép és sokoldalú tevékenységnek meg volt az anyagi sikere is. Pedig egyebeken felül arról is nevezetes volt Csikai Gyuri, hogy versenytársainál kevésbé értette a tényezőzást. Mégis háziur lett. De jött az összeomlás, jöttek a keserű megpróbáltatások és Csikai nemcsak házát kényszerült eladni, de a mindennapiért is küzdeni kénytelen. Mindazok, akik valaha élvezték a Csikai Gyuri művészetét, emberbaráti kötelességet is teljesítenek, ha megjelennek a jubileumon, melyről épen ezért megjósolni merjük, hogy sikerülni fog.”⁷² És ugyanez a lap három nap elteltével közli a jubileum pontos programját is: „Kolozsvár híres cigányprimásának jubileuma a társadalom minden rétegében nagy érdeklődést váltott ki. Csikay György ünneplésére december hó 12-én este 8 órakor a római katolikus gimnázium disztermében tartják meg az 50 éves jubileumi hangversenyt, amelynek programja a következő: 1. Nyitány: A helybeli egyesített cigányzenekarok. Puskás Béla vezetése alatt. 2. Magyar nótákat énekel: Farkas Lajos zongorakísérettel. 3. Üdvözlőbeszéd: Dr. Várady Aurél. 4. Régi magyar nótákat játszik cigányzenekari kísérettel: Csikay György. 5. Énekel: Szabó Zoltán operanékes. 6. Régi magyar nótákat játszik cigányzenekari kísérettel: Csikay György.”⁷³

A megtartott koncertről szintén a Keleti Ujság számolt be igen részletesen: „Nem nagy, de igen disztinvált és lelkes közönség előtt folyt le csütörtökön este meleg ünneplés keretében Csikai Gyuri jubileuma. A régi Kolozsvár társadalmának minden rétege képviselve volt az estélyen, amelyet a róm. kat. főgimnázium disztermében tartottak meg. Az ünnepi hangversenyt, mely a Csikai ötvenéves működésének és negyvenéves kolozsvári primáskodásának emelt határkövet, a kolozsvári egyesült cigányzenekarok által csinosan előadott nyitány vezette be. Az egyesült zenekart Puskás Béla vezette. A közönség élénk tetszés nyilvánítása után dr. Várady Aurél lépett Csikai Györggyel a dobogóra és meleg szavakban vetett visszapillantást Csikai ötvenéves pályájára. Ezután Réthely Ödön, a Magyar Színház derék és kiváló tagja énekelt el cigányzene kíséret mellett igen szépen néhány magyar népdalt. A közönség szünni nem akaró tapssal honorálta Réthely értékes szereplését. Utána a jubilláns Csikai Gyuri vezetése alatt ismét a zenekar játszott. A közönség ezt is élénk tetszés nyilvánításokkal fogadta és Csikait, ki valóban elemében volt és lelkesedése egész melegével játszott, zajosan ünnepelte. Rövid szünet után ismét Csikai vette kezébe a vonót és mintegy a lelkes közönség iránt érzett hálája kifejezéséül a gyönyörűséges régi népdalok egész sorozatát játszotta el olyan bravurral, amely minden jelenlévőre őszinte és mély benyomást tett. A közönséget valósággal frappírozta, de egyben mélyen meg is hatotta a veterán muzikusnak ez a minden várakozást felülmúló nemes teljesítménye, mely sokáig emlékeztében marad mindazoknak, kik a szépen sikerült estély nyújtotta élvezetnek részesei voltak. Az estély után Abrudán János, a „Lydo” tulajdonosa látta vendégéül, intim baráti körben a jubilláns művészt, kit a jelenlévők melegen ünnepeltek.”⁷⁴

72 *Csikai Gyuri jubileuma*. Keleti Ujság, 12. évf., 276. sz. (1929. december 2.) 8.

73 *Csikai Gyuri jubileuma*. Keleti Ujság, 12. évf., 278. sz. (1929. december 5.) 8. Sőt, egy következő lapszámban ezt a programot ki is egészítik egy olyan „neves fellépő” bejelentésével, aki tovább emeli az esemény rangját, viszont aki a későbbi beszámoló alapján mégsem lépett fel! „Virág Lajos is szerepel a Csikay estély műsorán. Megírta a Keleti Ujság, hogy december 12-én a régi Erdély híres cigányprimásának, Csikay Györgynek jubileuma alkalmával nagyszabású estélyt tartanak, amelyen az összes kolozsvári cigányzenekarok egyesített zenekara is részt vesz. A Csikay estély nagyszerű műsora, mint értesülünk, rendkívül nivós számmal bővült. Az estély keretében ugyanis fellép Virág Lajos, a kitűnő operanékes, aki külföldi színpadokon is nagy sikereket ért el. Mostani fellépése már abból a szempontból is különös figyelmet érdemel, mert legutóbbi kolozsvári szereplése óta pompás orgánuma mintha még jobban kifejlődött volna s így a műsornak ez a száma revelációként fog hatni.” Keleti Ujság, 12. évf., 282. sz. (1929. december 9.) 10.

74 *Csikai Gyuri jubileuma*. Keleti Ujság, 12. évf., 287. sz. (1929. december 15.) 8.

3. Az utolsó protektorok keresése: Maniu Gyulától a makacs magyarságáért való kiüldöztetéséig...

Lejárt a jubileumi év, lejárt az ünneplés, és az idős Csikay György élete ismét a mindennapok túléléséről szól. Pedig nem volt tétlen, a sajtóhírek alapján folyamatosan kereste a „régí támogatói” kegyeit, legyen az akár Románia miniszterelnöke is: „jut eszünkbe szegény CSIKAI Gyuri, aki egy kopott kabátban, de nem reményvesztetten jár ma is a kolozsvári uccákon... Bizony, híres, országos nevű primás volt Csikai Gyuri, sok nagyur vigadott, busult hegedűje mellett. Vagyont szerzett a hegedűjével, házai voltak és pénze a bankban, melyeket a háboru alatt és azután felélt. Ma nincs egyebe, mint az a remény, hogy lemegy Bukarestbe zenekart szervezni s ott fog játszani. Mint elmondta, van egy protektora: MANIU Gyula miniszterelnök, aki még „a régi jó időkből” ismeri...”⁷⁵

1930 nyarán a Keleti Ujságban újabb, Csikay támogatására buzdító felhívás jelent meg: „A kolozsvári régi híres primásának Csikay Gyurinak szomorú sorsa eléggé ismeretes az erdélyi olvasó közönség előtt. Csikay neve valamikor fogalom volt Erdélyben és Kolozsváron, ő és Pongrácz Lajos voltak az „uri primások”, akiknek hegedűi mellett virrasztották át a régi Kolozsvár emlékezetes farsangi éjszakáit a kincses város legelőkelőbb társaságai. Csikay nemcsak jó muzsikus, hanem szorgalmas és takarékos, izig-vérig magyarérszű polgár is volt, aki élete munkássága árán jelentős vagyont, szép emeletes házat hegedült össze magának. Az átmeneti idő zavarosában azonban, mint annyi sokan, Csikay Gyurinak is tragikus fordulatot vett addig nyugodt és zavartalan harmóniájú élete. Az uri primás megöregedett, bandája szétoszlott, házát eladta és a valuta leromlása rövidesen a szó szoros értelmében koldusbotra juttatta. Arra már nem gondolhat, hogy 70 éves fővel ismét zenekart állítson össze s ez a mai jazz-es világban amúgy sem kecsegtetné sok reménnyel. Még az a szerencséje, hogy a Csikay-ház egy régi arisztokrata család sarjának tulajdonába került, aki ideiglenesen meghagyott neki egy szobácskát. Kenyérrelalója azonban már nincsen. Csikay súlyos helyzetén úgy próbál segíteni, hogy a nyár folyamán bejárja a fürdőhelyeket, a régi erdélyi kúriákat, ahol valamikor örömmujjongással fogadták s régi hegedűjével megkísérli feltámasztani a letűnt beldog idők hangulatát. Azt hisszük, hogy mindenütt szívesen fogják fogadni.”⁷⁶

Talán ennek a felhívásnak a hatására Csikay időként fel-felbukkan Erdély különböző településein, pontosabban ezek nemesi kúriái, kastélyai fogadják Hidalmáson, a zsbói Bély-kastélyban, a göröcsöni Wesselényi-kastélyban,⁷⁷ majd a „marostordamegyei kastélyokat veszi sorra”⁷⁸, és nem utolsó sorban Szatmár és Szilágymegyét látogatja meg.⁷⁹ Az idős Csikay „turnéit” hírül adó újságcikkekre továbbra is jellemző a régi világot folyamatosan sirató hangnem, igaz, itt már vegyülve az 1930-as évek éles kritikáival, amelyeket a szerzők az öreg cigány szájába adnak, mint interjúalanyuk véleményeit:

„Hát persze ismét Csikai Gyuri bácsiról van szó. Az öreg muzsikusról, a kedves, tehetséges, veterán primásról. Az édes-bus magyar nóta valamikor sirt, zokogott és kacagott a hegedűjén. Ma csak sir és zokog.

A régi jó idők elmúltak. A magyar nóta hangja megfakult. Az öreg cigány mellől kipszult egy egész világ. Egyedül maradt, elfáradva, megöregedve, szárnyaszegetten. Ugy jár közöttünk, mint a régi jó idők megfakult emléke. Csak a szemeiben lobog fel néha a tűz, cigányos gesztusai még a régiek, de az ajkán keserű vonás jelzi, hogy a magyar cigánymuzsikára rossz idők járnak. Az öreg cigányt elhagyták a barátai, tisztelői, egyedül maradt és a valamikor büszke, délceg cigányprimás, akinek az ujjai alatt a szép magyar nóták megnemesedtek, szárnyat kaptak és a szívekbe markoltak, ma nyomorog...

Szidja is a mai világot. A fogait csikorgatja, ha hallja a mai vad muzsikát. A színes rongyokba öltözködött szalonmuzikusokról lesújtó véleménye van. Gyászbádnak nevezi a jazz-t. „Hát muzikusok ezek, van ezeknek szívük? Tudják, hogy mi az a magyar érzés? Érzik, hogy mi az a magyar nóta? Ezek a tapló fülük...” [...]

75 *A jubiláló cigányprimás*. Ellenőr, 17. évf., 7. sz. (1930. április 2.) 33. Iuliu Maniu (1873–1953) erdélyi román jogász, politikus, az 1918-as gyulafehérvári román nemzetgyűlés egyik főszervezője.

76 *Csikai Gyuri bejárja a vidéki városokat és a régi erdélyi kúriákat*. Keleti Ujság, 13. évf., 144. sz. (1930. június 28.) 8.

77 *Csikai Gyuri ismét felveszi a hegedűt*. Keleti Ujság, 13. évf., 208. sz. (1930. szeptember 21.) 11.

78 *Csikai Gyuri marostordai körutja*. Keleti Ujság, 14. évf., 107. sz. (1931. május 14.) 8.

79 *Csikai Gyuri Szatmár- és szilágymegyei körutra megy*. Keleti Ujság, 14. évf., 153. sz. (1931. július 10.) 8.

Nem szabad az öreg cigányra haragudni. Ő csak a jazz-re dühöng és abban a balhiedelemben él, hogy a jazz muzikusok mind... de hagyjuk ezt a kényes kérdést.

Bizony Gyuri bácsi, nem az emberek a hibásak, hanem a mai idők. A pénztelenség, nyomoruság, az a bizonyos gazdasági válság. A magyar nótát és a magyar cigányt még ma is szeretik az emberek. De az ezresbankók nem röpködnek, a százasok is ritkán szálingóznak. Ma csak szeretik a magyar cigányt, de megfizetni nem tudják.

Pedig Gyuri bácsi, az öreg cigányprimás megérdemel minden támogatást. Egy szép, színes és fényes mult szimbóluma az öreg cigány. Egyedüli apostola és szószólója a régi magyar népdaloknak. Segíteni kell őt, nem szabad öregségében magára hagyni, mert fakult hegedűjén a magyar nóta tovább él és apostolkodik még ma is, ebben a szürke, szegény és kedélytelen világban. Most jött haza vidéki utjáról, de nem tud egy helyben maradni. Vére, temperamentuma, vándorhajlama kitör belőle és ismét vidéki turnéra indul. Hallgassák meg őt a magyar kuriákon és mindenütt, sirjanak vele együtt, mert az öreg cigány az édesbus magyar népdal kóbor apostola. Ha öreg hegedűje egyszer kezéből kiesik és eltörik, akkor a magyar kuriákon még halkabban fog zokogni a magyar nóta.

És akkor az öreg cigány utrakél, de közénk nem tér vissza többé soha...⁸⁰

Közben felröppent az a hír is, hogy „Bécsbe költözik Csikai Gyuri”: „Itt ülök szemben Csikai Gyurival, aki régi dolgokról mesél.

– Hát bizony, nem egy alkalom lett volna a jubileumra. 1879-ben jöttem be Tordáról és olyan magas urak ajáltak be Salamon Jánosnak, az akkori idők leghiresebb cigányprimásának, mint Kemény György báró főispán és Veress Dezső alispán. 1885-ben magam csináltam bandát és azóta jóformán ki sem adtam a kezemből a vonót.

– Muzsikáltam Rudolf trónörökösnek és Stefánia hercegasszonynak, ott voltam a Wass grófkisaszony lakodalmán Bécsben, négy napig ki sem mozdultam a Bristolból.

– Aztán nyert-e sok díjat?

– A legbüszkébb arra vagyok, hogy amikor Móricz Pál alispán ur megrendezte a cigányzenekarok nagyváradi versenyét, kenterben vittem el az 500 koronás első díjat.

Aztán arról beszélt Csikai, hogy miért nem ment külföldre primásnak.

– Pedig hívtak nem egyszer. Hohenlohe herceg randevut adott Hamburgba, aki azonban nem ment el, az én voltam. Persze, ezalatt nem azt értem, hogy külföldön sohasem jártam volna. Négy napig mulattam például Szinajában. Magyar urak vittek magukkal és Szinajában nem nyultam a hegedűhöz. Ur voltam én is ott. Valósággal elszöktem innen. Mert a báró és gróf urak engem is grófnak irattak be a vendégkönyvbe. Nem éreztem jól magam a grófi titulussal.

Megkérdezzük azt is Gyuritól, voltak-e nagy honoráriumai?

– Nevezetes esetem volt, amikor Lengyel Lajosnak végigkibiceltem a kártyapartiját. Tizenkétezer pengőt nyert s az egyik ezrest a markomba nyomta. Ez volt, az első ezer korona, amit megkerestem, utána aztán még sokszor kaptam ezer koronás bankót. A legtöbbet mégis Bethlen Bálint grófnak muzsikáltam, no meg Óváry Elemér dr.-nak. A legtöbb hálát irántuk érzem.

Aztán elborul a Csikai Gyuri arca. Arról beszél, hogy a háboru után még gazdag ember volt, emeletes háza, százezer koronás bankbetétje. A házat elkótyavetyélte, felment Pestre s ott elúszott a bankbetét is...

Most itt áll egy krajcár nélkül, bandája nincs, túl a hetven éven. De vannak, akik nem felejtették el a Csikai Gyuri hegedűszavát. Mozgalom indult meg, hogy Erdélyből való távozása alkalmával – felmegy a vejéhez Bécsbe – egy kis utraivalóval lássák el. Bizonyára nem fog senki refüt adni, amikor a gyűjtőivet elébe teszik...⁸¹

A bécsi út valószínűleg nem jött össze, mert az egyik mentora, a sokat emlegetett dr. Óváry Elemér újabb gyűjtést kezdeményez megsegítésére: „**Csikai Gyuri**, a régi jóidők cigányprimásának felsegítése érdekében dr. Óváry Elemér kolozsvári ügyvéd akciót indított. Több mint száz gyűjtőivet bocsátottak ki országszerte, kérve a közönség támogatását e nemes ügyben Valószínűnek tartjuk, hogy a helyes kezdeményezés anyagi sikerrel fog járni a mai kedvezőtlen időben is.”⁸²

80 *Öreg cigány utrakél...* Keleti Ujság, 14. évf., 200. sz. (1931. szeptember 4.) 5.

81 *Bécsbe költözik Csikai Gyuri.* Keleti Ujság, 14. évf., 233. sz. (1931. október 12.) 11.

82 *Székelőföld*, 33. évf., 108. sz. (1931. október 21.) 3. „Csikai Gyuri gyűjtőivei”-ről beszámol a Keleti Ujság is 1931. december 5-én.

Ugyanakkor folytatódnak az idős Csikayt segítő vidéki muzsikálások a következő években is: *Csikai Gyuri vidéki körútja*,⁸³ A „Vén cigány” vidéki turnéra indul,⁸⁴ *Csikay Gyuri városunkban*,⁸⁵ *Öreg cigány utra kél*⁸⁶ sorjázna a vonatkozó tudósítások. Hogy ezekből a muzsikálásból meg tudott-e rendesen élni, arról nem szól egyik cikk sem, viszont egy 1933-as írás kiemeli, hogy Csikaynak „nincs már más vagyona, mint a hegedűje és a jó időkből táplálkozó emlékei. Meg aztán még valamihez jutott hozzá mostanában. Köztudomásu, hogy Csikai időnként végigjárta a vidéki kastélyokat és udvarházakat, egykori hallgatósága előtt még egyszer eljátsza a régi valcereket s azt az új valcert, aminek ő a szerzője. Nemrégiben a szolnokdobokamegyei Szentgotthárdon járt Wass gróféknál és innen hozott magával egy kutyabőrös oklevelet, amelyen ott diszeleg a neve, mint híres cigányprimásé. Az oklevelet persze nagyon megbecsüli és büszkén mutatja meg minden ismerősének. Éppen azért indul el pár nap múlva nyári körútjára, hogy azoknak, akik szeretik őt, megmutassa oklevelét Gyuri bácsi, akinél igazibb szerelmese széles földön nincs a magyar nótának.”⁸⁷

Viszont mivel emlékekből és oklevelekből nem nagyon lehetett megélni, 1935 nyarán Csikay György ismét eldöntötte, hogy Magyarországra költözik, ehhez pedig egy utolsó támogatást kért kolozsvári barátaitól: „Régi jogásznezmedékek felejthetetlen dalosa, a kincses város ura társaságának vidámságot szóró, aranyhuru cigányprimása, Csikai Gyuri bucsuzik régi emlékeitől, melyek feloldhatatlan szálakkal fűzik Erdély fővárosához. Az idő eljárt az egykori híres primás feje felett, a megváltozott igények és körülmények nem voltak tekintettel érdemeire. Ősz fejjel, a mindennapi kenyérrelvélőért küzködve, Csikai Gyuri ma új hazát keresni magának, ahol hegedűje húrjaiból elővarázsolja megélhetését. Csikai Gyuri Szegedet választotta jövő lakóhelyéül. Az utlevél már kezében van, minden írása rendben, még egy utolsó lendület és megvalósíthatja tervét. Pár nap múlva az években öreg, de nótákban fiatal primás utnak indul. Először elmegy meglátogatni régi barátait és hiveit, hogy bucsut vegyen tőlük, így reméli az utiköltséghez szükséges pénzt összegyűjteni, ami az utolsó akadály legyőzését jelenti terveinek valórváltásában. Augusztus végén aztán vonatra ül új lakóhelye felé, ahol régi ismeretségi köre – biztosak vagyunk benne – sikereit és érdemeit megillető módon fogják fogadni.”⁸⁸ És szeptemberben már Szegeden van: „Töpörödött, őszbevegyült öreg cigány érkezett tegnap Szegedre. A boldog békeidőknek volt nagyhirű primása kincses Kolozsvár városában. Csikai Gyuri neve Kolozsvárott fogalmat jelentett, ő muzsikált a híres „Newyorkban” és a Mágna Kaszinóban. Valamikor vagyonos ember volt, most semmi más, mint **öreg cigány**, aki Erdélyből eljött Magyarországra régi barátai után. Pénteken és szombaton este a Hungária-csárdában muzsikál Boldizsár Kálmán bandája élén a 70 éves, öreg cigány. Régi erdélyi nótákat játszik, azokat a nótákat, amelyekkel évtizedeken keresztül megrikkata a kolozsváriakat...”⁸⁹

1935 decemberében már Budapesten él, akkor találkozik Török Sándorral és jelenik meg a Magyar-ság hasábjain a már idézett életrajzi interjúja. Hogy hol és miként élt? „Egy kis szállodában fizetek lelkem egy pengőt napjára. Az kikerül innen-onnan. S minden este vacsorát ad nekem ez a Csiszárné, a drága, aranyösszivű, lelkem, annak székely vendéglője van a Belvárosban, de marosvásárhelyi asszony. Ősmer engem még onnan. *Megtudta, hogy nyomorral küszködök. hát minden este vendégül lát vacsorára. De*

83 Keleti Ujság, 15. évf., 106. sz. (1932. május 9.) 8.

84 Keleti Ujság, 15. évf., 151. sz. (1932. július 7.) 5.

85 Marosvidék, 2. évf., 35. sz. (1934. február 14.) 3.

86 *Öreg cigány utra kél*. Ellenzék, 55. évf., 130. sz. (1934. június 13.) 5.

87 *Csikai Gyuri oklevele*. Keleti Ujság, 16. évf., 124. sz. (1933. június 2.) 7.

88 *Csikai Gyuri utra készül*. Ellenzék, 56. évf., 174. sz. (1935. augusztus 2.) 7. Két héttel később újból közlik ezt a hírt: „CSIKAY GYURI BÁCSI ÚJ HAZÁT KERES. A békeidők nagy muzsikusa, a népszerű Gyuri bácsi, aki valamikor az erdélyi főurak asztalánál mindennapos vendég volt, új hazát keres. Távozni akar régi emlékeinek kedves városától. Szegednek veszi útját, itt remél magának boldog és megelégedett napokat szerezni öregségére. Sokan laknak Szegeden azok közül, akik őt szeretettel körülövezték. Ebbe a baráti körbe akar menni, ahol hátha felelevenednek dicsőséggel teli napjai. Az utlevél már készen van. Gyuri bácsi pár nap múlva talán örökre mond bucsut annak a földnek, amelyet oly nagyon szeretett és amelyen őt olyan sokan szerették. Hálóját akarja leróni régi ismerősei és régi barátai előtt, mikor meglátogatja őket. Mielőtt Szegedre menne, városunkban és az erdélyi városokban utolsó istenhozzádót mond azoknak, akik ismerték és akik oly kellemesen töltöttek el egy-egy estét az ő siró hegedűszója mellett. Távozásakor nem kér egyebet, csak egy kis biztatást, hogy régi barátai nem feledkeztek meg róla. Hisszük, hogy a távozó Gyuri bácsi sehol sem fog bezárt ajtókra találni. Gyuri bácsi akkor boldogan fog távozni az új haza felé, ahol bizonyosan sokan várnak rá.” Ellenzék, 56. évf., 185. sz. (1935. augusztus 15.) 5. Érdekes adalék, hogy ez az augusztusi „búcsúzkodás” ellentmond a Török Sándor által készített életrajzi interjúban elhangzott kijelentésének: „Ebben az évben azután júniusban otthagytam mindent, az emlékeimet, a halottaimat és eljöttem.” (Magyarság, 16. évf., 280. sz. (1935. december 8.) 10.

89 *Csikai Gyuri, a híres kolozsvári cigányprimás Szegeden*. Délmagyarország, 11. évf., 218. sz. (1935. szeptember 27.) 6.

*felírja neki a jó Isten odafent. Hidd el nagyságos komám, hogy felírja. Én meg lemuzsikálom neki, ha egyszer banda lesz a kezem alatt megint.*⁹⁰

A megjelent interjú után a Magyarság napilap (és gondolom maga Török Sándor) még egy fél évig követi és közli az idős Csikay György magyarországi muzsikálásait. Mint például, hogy 1936 februárjában „**Csikay Gyuri híres primás muzsikál a szombathelyi bálon.** Csikay Gyuri bácsi régi híres kolozsvári cigányprimásról annakidején hosszabb cikkben számolt be a *Magyarság*. Szegény Gyuri bácsi fölött, – aki valamikor az erdélyi arisztokráciának muzsikált a kolozsvári mágnáskaszinóban s főhercegenek Bécsben – eltelt az idő. Hazájából elüldözték s a legnagyobb nyomoruságban tengeti életét itt Budapesten. Most nagy öröm érte Gyuri bácsit, bált rendeznek az urak Szombathelyen és Csikay Gyuri bácsit hívták meg primásnak. Bár mások is követnék a példát s visszaadnák a hegedűt az öreg Csikay kezébe, hadd mutassa meg, hogy tud még muzsikálni. Egyébként úgy tudjuk, hogy Csikay György nemsokára a rádióban is szerepel.”⁹¹ A márciusi „Csikay György Esztergomban muzsikál” hírt⁹² áprilisban egy újabb felhívás követi: „**Helyet kérünk Csikay Gyuri bácsinak!** A neve bizonyosan sziventalál sok-sok magyar embert, aki bármi keveset élt valaha Kolozsvár városában. Kolozsvárhoz ő ugyanugy hozzátartozott, mint a Szamos vize, az egyetem, vagy a Fellegvár; lehetetlen volna a régi Kolozsvárról Baedeckert szerkeszteni vagy emlékiratot írni úgy, hogy Csikay Gyuri ne legyen benne. Ő volt a mágnáskaszinó parádés cigányprimása és ő húzta a még-előkelőbbeknek, az egyetemi diák uraknak is a Bánffy-palota teraszán, a Newyorkban, meg a Sétatéren. De ő húzta a legelőkelőbbeknek: a szerelmeseknek is; Csikay Gyurival éjjelizenét adadni vagy kapni: egész életre való emlék és nevezetesség volt. Aztán ő húzta a Fő-téren március tizenötödikén is, mégpedig nemcsak egész Kolozsvár városának, hanem sajátmagának is. Mert nyakas kemény magyar volt mindig ez a cigányprimás, kuruc magyarságával nem hajolt meg a főispán parancsának se és aztán lehetetlenné vált elszánt magyarságával a megszálló oláhok előtt is. Bujdosó lett Csikay Gyuri bácsi idekűnn, a muzsikájával együtt. Most feljött Budapestre, szerkesztőségünkbe és rajtunk keresztül fordul azokhoz a magyarokhoz, akik emlékeznek rá és hegedűjére. Muzsikálni szeretne Csikay Gyuri az igaz művészete jogán, az erdélyi magyar nóták testvériségével. Helyet szeretne a fiatal-ság jogán is, mert Csikay Gyuri bácsinak csak az évei száma sok, ő maga fiatal és munkára kész, megvan a hegedűje, bandája, nem hinnők, hogy ne akadna számára meghitt nyári vendéglő, hangulatos hely, melynek ő még szebb hangulatot, közönséget, látogatottságot ne tudna teremteni. Az erdélyiek nagy serege bizonyosan régi szívvvel várja a híradást, hogy melyik helyiségben fog megzendülni Csikay Gyuri hegedűje?”⁹³ Ezek után májusban „Csikay Gyuri bácsi Kecskeméten muzsikál”,⁹⁴ s végül egy nyári hír: „**Csikay Gyuri bácsi a Balatonra indul.** Nehéz sora van Csikay Gyurinak, a kolozsvári mágnások hirneves cigányprimásának, amióta a megszálló románok a makacs magyarságáért kiüldözték. Nehéz sor, de Csikay Gyuri bátran szembeszáll vele. Hetvenéves fejjel, de nem vénült kézzel, örökfiatal nótás szívvvel nekivág a nyáron a Balatonnak, sorra fölkeresi Balatonföldvár, Lelle, Füred meg a többi fürdők sétahangversenyző zenepavillonjait, éttermeit. Bizonyára nem hiába reméli, hogy sok emlékező szívv fog találkozni a régi jó erdélyi magyar világ emberei, nemfelejtő urai és örökszép hölgyei között.”⁹⁵

Ezekben a hirdetésekben, rövid tudósításokban nyomatékosan előtérbe kerül, hogy Csikayt „hazájából elüldözték”, mert élete „lehetetlenné vált elszánt magyarságával a megszálló oláhok előtt”, s ezért „a megszálló románok a makacs magyarságáért kiüldözték”. Mindezen megállapítások és kijelentések azonban feltehetőleg nem a Maniu Gyulának is muzsikáló Csikayra, hanem inkább az akkori magyarországi korszellemre vezethetők vissza.

90 Török Sándor: *Csikay Gyuri bácsi...* l.m. 10.

91 *Magyarság*, 17. évf., 32. sz. (1936. február 8.) 11. A négy nappal későbbi lapszámban pontosítják Csikay szombathelyi meghívását: „**Csikay Gyuri muzsikál a „Hargitaváralja” vacsoráján.** A *Hargitaváralja* jelképes székely község közönsége február 23-án, farsangvasárnapján Szombathelyen a *Grastyán*-étterem emeleti helyiségében 8 órai kezdettel családi társasvacsorára gyűl egybe. A társasvacsorán *Balázs Géza* szombathelyi cigányprimás bandája élén a 71 éves öreg *Csikay Gyuri*, a régi *Kolozsvár dédelgetett cigányprimása muzsikál*, majd szolgáltatja a fiatal-ságnak a tánczenét is.” *Magyarság*, 17. évf., 35. sz. (1936. február 12.) 12.

92 *Magyarság*, 17. évf., 57. sz. (1936. március 8.) 18.

93 *Magyarság*, 17. évf., 77. sz. (1936. április 2.) 11.

94 *Magyarság*, 17. évf., 111. sz. (1936. május 14.) 11.

95 *Magyarság*, 17. évf., 172. sz. (1936. július 29.) 11.

4. „A vén cigány hazavágyik...”

Az 1938. december 23-án közölt *Ellopták a vén cigány hegedűjét* című tudósítás után Csikay György sorsával már nem foglalkozott a sajtó. Hogy tényleg ellopták-e a hegedűjét, s már nem tudott többet muzsikálni, vagy egyszerűen az idős, legyengült szervezete és mélyszegénységben tengődő életvitele nem engedte, hogy „nagy terveit” megvalósítsa, minderre nyomtatott válasz már nem érkezett. Utolsó életjele tulajdonképpen egy olvasói levélnek köszönhető: 1940 szeptemberében Orbók Attila írt a budapesti *Esti Ujság* hasábjain *Hazamegyünk Kolozsvárra...* címmel arról, hogy milyen lesz ismét a „magyar Kolozsvárra” hazamenni, s ebben – sorolván Kolozsvár nevezetességeit – külön kitér a New-York kávézóra, avagy a „Nyehóra”: „A hosszú vándorutak után a történelem s az ifjúkori emlékek nyomán, jó lesz beülni a Newyork éttermébe, a „Nyehó”-ba, ahol egykor Csikay Gyuri, vagy a Nagy Gáborba, ahol pedig Pongrácz Laji bácsi húzta a magyar nótákat a szegény jogászoknak ingyen, a mágnesok és gazdag örmények fülébe hasas bankókért. Nagy becsülete volt a nótának Kincses Kolozsváron; Csikayval fejedelmi sarjak paroláztak, Pongrácz Laji bácsi tündérszép leányait pedig diplomás urak vették feleségül... Az öreg Csikay Gyuri még él. Ugy mondják, itt Pesten tengődik, a cigánynegyedben... Talán ő is hazamegy, kezébe veszi még egyszer a hegedűt, hogy ott a Newyorkban elhúzza a szép kolozsvári lányok fülébe: „Csak egy kislány van ezen a világon”... Bizonyára el tudná felejteni a nyolcvanesztendőt, amely a vállait nyomja... Mint ahogy mindnyájan elfelejtjük nemsokára éveinket, amikor hazamegyünk Kolozsvárra... A trianoni esztendők legördültek lelkünkéről; újból fiatalok vagyunk, mert a boldogság varázsa csodákat művel... A puszta gondolat, hogy hazamegyünk Kolozsvárra...”⁹⁶ És erre a cikkre érkezett kétheten belül a következő levél: „Orbók Attila Kolozsvárról írt cikkével kapcsolatban kaptuk az alábbi sorokat: *Az Esti Ujság e hó 3-án megjelent (20.) számában „Hazamegyünk Kolozsvárra” című rendkívül érdekes cikkben említés történik a többi között Csikay Gyuri, az elmúlt szebb idők egyik nagytehetségű cigányprimásáról. Erre vonatkozólag bátorkodom tudatni, hogy Csikay bácsi többé nem veszi a hegedűt a kezébe. A boldogtalan ember az Erzsébet szeretetotthon (Alsóerdősor 7.) idegosztályán fekszik lelkileg, testileg betegen. Bár szegény sokat emlegeti, hogy el fog még ő minden este a „Nyehóba” járni és drága jó magyar uraknak fog ottan muzsikálni. Pedig dehogy is megy... El fog ő menni nemsokára oda, ahol az angyalok muzsikálnak, az örök dal honába. Amikor tudattam vele, hogy Kolozsvár is már a mienk, kicsordultak a könnyei és összetett kézzel kért, hogy vigyem őt ki szerencsétlen helyzetéből, tegyem lehetővé, hogy azonnal hazamehessen. Az Esti Ujság útján talán módot lehetne találni, hogy szegény, elhagyatott Csikay bácsi borult lelkivilágára némi fény derüljön és életének utolsó szakát elviselhetőbbé lehetne tenni. Szegény Csikay bácsi igazán megérdemelné! Alkalmatlanságomért elnézést kérve, maradok a szerkesztő úr őszinte tisztelője* **DINYÉR ISTVÁN** oklevelés ápoló.”⁹⁷

Az *Esti Ujság*ban közölt fenti levelet a következő héten már a kolozsvári *Ellenzék* is lereagálta, s a G. A. monogrammal aláírt,⁹⁸ *A vén cigány hazavágyik...* című írás akár Csikay György nekrológjának is tekinthető:

CSIKAY GYURI, az egykor dédelgetett híres kolozsvári cigányprimás nem hegedül már többé a „Nyehó”-ban. *Testileg-lelkileg súlyos betegen fekszik a legendáshírű öreg primás a budapesti Erzsébet Szeretet-otthon idegosztályán. – Amikor megtudta, hogy Kolozsvár a miénk, sirva könyörgött ápolóinak, hogy vigyék őt haza*

KOLOZSVÁR, szeptember 25. Ki ne emlékeznék még Kolozsváron a régi, szép békevilág jogászbábjainak és megyebábjainak legendáshírű cigányprimására, Csikay Gyurira? Elég a nevét felemlíteni, hogy egyszerre megelevenedjenek egy pillanatra a régi szép idők, az 1914-es világháború előtti boldog békekorszak, amikor a kincses város aranyifjúságának kivilágos virradatig tartó hangulatos táncmulatságain a kitűnő cigányprimás, Csikay Gyuri húzta a talpalávalót. Hát ezzel a szegény Gyuri bácsival, aki annak rendje és módja szerint megöregedett, bizony most baj van, nagyon nagy baj van: *elborult lelkivilágával, testileg-lelkileg teljesen összetörve készülődik a legnagyobb utra, ahonnan nincs többé visszatérés!...*

Jól emlékszünk még rá... – a naptárak a legszomorubb, legtragikusabb évszámokat mutatták: 1918–1919... még szállt-szállt, zengett valahogy Erdélyben a száműzetésre ítélt magyar nóta, de a régi kolozs-

96 Erdélyi írók visszatérő otthonukról: *Hazamegyünk Kolozsvárra...* *Esti Ujság*, 5. évf., 201. sz. (1940 szeptember 3.) 7.

97 CSIKAY GYURI nem hegedül már többé Kolozsvárt a Nyehóban. *Esti Ujság*, 5. évf., 213. sz. (1940 szeptember 17.) 5.

98 A monogramok valószínűsíthetőleg Gredinár Aurél (1896–1967) kolozsvári újságírót, színműírót fedik, aki 1924–1940 között volt az *Ellenzék* munkatársa.

váriak, a régi magyar urak száma egyre fogyott. Helyettük idegenek jöttek, akiknek idegen volt Csikay Gyuri, meg a nótája is. Hányszor láttuk abban az időben régi Kolozsvárnak dédelgetett cigányprimását lecsüggesztett fejjel, ölébe tett hegedűvel, szomoruan ülni a kávéházban.

– Mi baj Gyuri bácsi?

A kérdésre felnézett, csöndesen bólogatott, majd suttogva tudunkra adta, hogy – keserű, nagyon keserű lett neki belül.

– Kinek muzsikáljak? Ezekkel én nem tudok beszélni sem. S a nótánk se kell nekik. Hej, de rossz világ is jött reánk!

Igy sóhajtozott fejcsoválva, könnybelábadt szemmel, keserűre görbült szájjal 1919-ben Csikay Gyuri. S az elkomorult szem csak akkor ragyogott fel néha, ha betévedt valahonnan a vidékről egy-egy békebeli magyar ur a „Nyehó”-ba (Csikay nevezte így a (Newyorkot) s ő halkra fojtott szordinóval eljátszhatta a nótáját. Milyen fájdalmasan, mennyire befelé fojtott keserűséggel sirt, zokogott a hegedű hurjain akortájt a dal: Maros vize folyik csendesen...

Aztán – telt-múlt az idő... Csikay bácsi is megöregedett és egyre telt-telt a keserűség pohara, míg a végén kicsordult. Az egyre divatosabbá lett dzsessz ellen is nem egyszer fakadott ki az öregedő cigány. Egy napon aztán – 6-7 éve is talán ennek – megunta a dolgot és azt mondta:

– Nincs nekem itt már semmi keresnivalóm! Aztán felszedte sátorfáját, bucsut mondott Kolozsvárnak és felment Budapestre. Sokáig nem jött hír felőle. Nem tudtunk róla semmit. Annál megdöbbentőbb és lesújtóbb most az a rövid kis hirdetés, amelyet a budapesti Erzsébet szeretetotthon idegosztályán szolgálatot teljesítő egyik okleveles ápoló juttatott el Kolozsvárra s amelyben arról értesít, hogy az elmúlt szép idők nagytehetségű kedvenc cigányprimása, *Csikay bácsi többé nem veszi a hegedűt a kezébe*. Az Erzsébet szeretetotthon idegosztályán fekszik már hónapok óta lelkileg-testileg súlyos betegen. Szegény sokat emlegeti, hogy el fog még ő minden este a „Nyehóba” járni és drága, jó magyar uraknak fog ottan muzsikálni. Pedig dehogy is jön... el fog ő menni nemsokára oda, ahol az angyalok muzsikálnak, az örök dal honába.

Amikor ápolói tudatták vele, hogy Kolozsvár újra a miénk, kicsordultak a könnyei és összetett kézzel könyörögte, hogy vigyék őt ki szerencsétlen helyzetéből és tegyék lehetővé, hogy azonnal hazamehesen. Megható, fájdalmasan megindító a nagybeteg öreg cigányprimás hűséges ragaszkodása Kolozsvárhoz. S ha módot lehetne találni rá, hogy szegény, elhagyatott Csikay bácsi borult lelkivilágára némi fény derüljön és életének hátralevő utolsó kis szakát elviselhetőbbé lehetne tenni, az egykor dédelgetett öreg kolozsvári cigányprimás igazán megérdemelné.

Ha nem is muzsikálhat már többé, de egyszer még hadd lássa viszont Kolozsvárt és a Házsongárd öreg fái alatt aludja örök álmát... (g.a.)⁹⁹

99 *A vén cigány hazavágyik...* Ellenzék, 61. évf., 220. sz. (1940. szeptember 25.) 3.

Csikay György fotója Markó Miklós *A régi mulató Magyarország: híres cigányzenészek* című, 1928-ban Budapesten megjelenő képes könyvéből származik.

DESPRE INSTITUTUL PENTRU STUDIAREA PROBLEMELOR MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

INSTITUTUL PENTRU STUDIAREA PROBLEMELOR MINORITĂȚILOR NAȚIONALE (ISPMN) funcționează ca instituție publică și ca personalitate juridică în subordinea Guvernului și sub coordonarea Departamentului pentru Relații Interetnice. Sediul Institutului este în municipiul Cluj-Napoca.

Scop și activități de baza

Studierea și cercetarea inter- și pluridisciplinară a păstrării, dezvoltării și exprimării identității etnice, studiarea aspectelor sociologice, istorice, culturale, lingvistice, religioase sau de altă natură ale minorităților naționale și ale altor comunități etnice din România.

Direcții principale de cercetare

Schimbare de abordare în România, în domeniul politicilor față de minoritățile naționale: analiza politico-instituțională a istoriei recente;
Dinamica etno-demografică a minorităților din România;
Revitalizare etnică sau asimilare? Identități în tranziție, analiza transformărilor identitare la minoritățile etnice din România;
Analiza rolului jucat de etnicitate în dinamica stratificării sociale din România;
Patrimoniul cultural instituțional al minorităților din România;
Patternuri ale segregării etnice;
Bilingvismul: modalități de producere, atitudini și politici publice;
Noi imigranți în România: modele de încorporare și integrare.

ABOUT THE ROMANIAN INSTITUTE FOR RESEARCH ON NATIONAL MINORITIES

The ROMANIAN INSTITUTE FOR RESEARCH ON NATIONAL MINORITIES (RIRNM) is a legally constituted public entity under the authority of the Romanian Government. It is based in Cluj-Napoca.

Aim

The inter- and multidisciplinary study and research of the preservation, development and expression of ethnic identity, as well as social, historic, cultural, linguistic, religious or other aspects of national minorities and of other ethnic communities in Romania.

Major research areas

Changing policies regarding national minorities in Romania: political and institutional analyses of recent history;
Ethno-demographic dynamics of minorities in Romania;
Identities in transition – ethnic enlivening or assimilation? (analysis of transformations in the identity of national minorities from Romania);
Analysis of the role of ethnicity in the social stratification dynamics in Romania;
The institutional cultural heritage of minorities in Romania;
Ethnic segregation patterns;
Bilingualism: ways of generating bilingualism, public attitudes and policies;
Recent immigrants to Romania: patterns of social and economic integration.

A NEMZETI KISEBBSÉGKUTATÓ INTÉZETRŐL

A kolozsvári székhelyű, jogi személyként működő NEMZETI KISEBBSÉGKUTATÓ INTÉZET (NKI) a Román Kormány hatáskörébe tartozó közintézmény.

Célok

A romániai nemzeti kisebbségek és más etnikai közösségek etnikai identitásmegőrzésének, -változásainak, -kifejeződésének, valamint ezek szociológiai, történelmi, kulturális, nyelvészeti, vallásos és más jellegű aspektusainak kutatása, tanulmányozása.

Főbb kutatási irányvonalak

A romániai kisebbségpolitikában történő változások elemzése: jelenkortörténetre vonatkozó intézménypolitikai elemzések;
A romániai kisebbségek népességedemográfiai jellemzői;
Átmeneti identitások – etnikai revitalizálás vagy asszimiláció? (a romániai kisebbségek identitásában végbemenő változások elemzése);
Az etnicitás szerepe a társadalmi rétegződésben;
A romániai nemzeti kisebbségek kulturális öröksége;
Az etnikai szegregáció modelljei;
A kétnyelvűség módozatai, az ehhez kapcsolódó attitűdök és közpolitikák;
Új bevándorlók Romániában: társadalmi és gazdasági beilleszkedési modellek.

A apărut/Previous issues/Megjelent:

■ Nr. 1

Kiss Tamás – Csata István: *Evoluția populației maghiare din România. Rezultate și probleme metodologice. Evolution of the Hungarian Population from Romania. Results and Methodological Problems*

■ Nr. 2

Veres Valér: *Analiza comparată a identității minorităților maghiare din Bazinul Carpatic.*

A Kárpát-medencei magyarok nemzeti identitásának összehasonlító elemzése.

■ Nr. 3

Fosztó László: *Bibliografie cu studiile și reprezentările despre romii din România – cu accentul pe perioada 1990–2007*

■ Nr. 4

Remus Gabriel Anghel: *Migrația și problemele ei: perspectiva transnațională ca o nouă modalitate de analiză a etnicității și schimbării sociale în România*

■ Nr. 5

Székely István Gergő: *Soluții instituționale speciale pentru reprezentarea parlamentară a minorităților naționale*

■ Nr. 6

Toma Stefănia: *Roma/Gypsies and Education in a Multi-ethnic Community in Romania*

■ Nr. 7

Marjoke Oosterom: *Raising your Voice: Interaction Processes between Roma and Local Authorities in Rural Romania*

■ Nr. 8

Horváth István: *Elemzések a romániai magyarok kétnyelvűségéről*

■ Nr. 9

Rudolf Gräf: *Palatele țigănești. Arhitectură și cultură*

■ Nr. 10

Tódor Erika Mária: *Analytical aspects of institutional bilingualism. Reperle analitice ale bilingvismului instituțional*

■ Nr. 11

Székely István Gergő: *The representation of national minorities in the local councils – an evaluation of Romanian electoral legislation in light of the results of the 2004 and 2008 local elections.*

Reprezentarea minorităților naționale la nivel local – O evaluare a legislației electorale românești pe baza rezultatelor alegerilor locale din 2004 și 2008

■ Nr. 12

Kiss Tamás – Barna Gergő – Sólyom Zsuzsa: *Erdélyi magyar fiatalok 2008. Közvélemény-kutatás az erdélyi magyar fiatalok társadalmi helyzetéről és elvárásairól. Összehasonlító gyorsjelentés.*

Tinerii maghiari din Transilvania 2008. Anchetă sociologică despre starea socială și așteptările tinerilor maghiari din Transilvania. Dimensiuni comparative

■ Nr. 13

Yaron Matras: *Viitorul limbii romani: către o politică a pluralismului lingvistic*

■ Nr. 14

Sorin Gog: *Cemeteries and dying in a multi-religious and multi-ethnic village of the Danube Delta*

■ Nr. 15

Irina Culic: *Dual Citizenship Policies in Central and Eastern Europe*

■ Nr. 16

Mohácsék Magdolna: *Analiza finanțării alocate organizațiilor minorităților naționale*

■ Nr. 17

Gidó Attila: *On Transylvanian Jews. An Outline of a Common History*

■ Nr. 18

Kozák Gyula: *Muslims in Romania: Integration Models, Categorization and Social Distance*

■ Nr. 19

Iulia Hossu: *Strategii de supraviețuire într-o comunitate de romi. Studiu de caz. Comunitatea „Digului”, Orăștie, județul Hunedoara*

■ Nr. 20

Székely István Gergő: *Reprezentarea politică a minorităților naționale în România. The political representation of national minorities in Romania*

■ Nr. 21

Peti Lehel: *Câteva elemente ale schimbării perspectivei religioase: secularizarea, transnaționalismul și adoptarea sectelor în satele de ceangăi din Moldova. Transnational Ways of Life, Secularization and Sects. Interpreting Novel Religious Phenomena of the Moldavian Csángó Villages*

■ Nr. 22

Sergiu Constantin: *Tirolul de Sud – un model de autonomie și conviețuire?*

- Nr. 23
Jakab Albert Zsolt: *Organizarea memoriei colective în Cluj-Napoca după 1989*
The Organization of Collective Memory by Romanians and Hungarians in Cluj-Napoca after 1989
- Nr. 24
Peti Lehel: *Apariția Fecioarei Maria de la Seuca – în contextul interferențelor religioase și etnice*
The Marian Apparition from Seuca/Szőkefalva in the Context of Religious and Ethnical Interferences
- Nr. 25
Könczei Csongor: *De la Kodoba la Codoba. Despre schimbarea identității etnice secundare într-o familie de muzicanți romi dintr-un sat din Câmpia Transilvaniei*
Hogyan lett a Kodobából Codoba? „Másodlagos” identitásváltások egy mezőségi cigány-muzsikus családnál
- Nr. 26
Marius Lazăr: *Semantică socială și etnicitate. O tipologie a modurilor identitare discursive în România*
- Nr. 27
Horváth István (coord.) – Veress Ilka – Vitos Katalin: *Közigazgatási nyelvhasználat Hargita megyében az önkormányzati és a központi kormányzat megyeszintű intézményeiben*
Utilizarea limbii maghiare în administrația publică locală și în instituțiile deconcentrate din județul Harghita
- Nr. 28
Sarău Gheorghe: *Bibliografie selectivă privind rromii (1990 - 2009)*
- Nr. 29
Livia Popescu, Cristina Raț, Adina Rebeleanu: *„Nu se face discriminare!”...doar accesul este inegal. Dificultăți în utilizarea serviciilor de sănătate de către populația romă din România/ „No discrimination!” Just unequal access... Barriers in the use of health-care services among the Romanian Roma*
- Nr. 30
Kiss Tamás – Veress Ilka: *Minorități din România: dinamici demografice și identitare*
- Nr. 31
Sólyom Zsuzsa: *Ancheta sociologică – Coeziune socială și climat interetnic în România, octombrie – noiembrie 2008*
- Nr. 32
Könczei Csongor: *Művészeti szakoktatás avagy műkedvelő hagyományörzés? Helyzetkép a romániai magyar iskolai néptáncoktatásról*
- Nr. 33
Veress Ilka: *Strategiile de reproducere culturală ale minorității armenie din România*
- Nr. 34
Kiss Dénes: *Sistemul instituțional al minorităților etnice din România*
- Nr. 35
Gidó Attila – Sólyom Zsuzsa: *Kolozsvár, Nagykároly és Nagyvárad zsidó túlélői. A Zsidó Világkongresszus 1946-os észak-erdélyi felmérése*
The surviving Jewish inhabitants of Cluj, Carei and Oradea. The survey of the World Jewish Congress in 1946
- Nr. 36
Marin Timeea Elena: *„We are Gypsies, not Roma”. Ethnic Identity Constructions and Ethnic Stereotypes – an example from a Gypsy Community in Central Romania*
- Nr. 37
Kiss Dénes: *Romániai magyar nonprofit szervezetek – 2009–2010. A szervezetek adatbázisának bemutatása és a nonprofit szektor szociológiai elemzése*
- Nr. 38
Lazăr Andreea: *O cartografiere a concepțiilor „populare” despre apartenența națională în statele membre ale Uniunii Europene*
- Nr. 39
Gidó Attila: *School Market and the Educational Institutions in Transylvania, Partium and Banat between 1919 and 1948*
- Nr. 40
Horváth István: *Romania and Moldova, Migration mid-19th Century to Present, with Special Focus on Minorities Migration/Migrația din România și Republica Moldova de la mijlocul secolului XIX până în prezent, cu accent pe migrația minorităților*
- Nr. 41
Plainer Zsuzsa: *WHAT TO GIVE IN RETURN? Suspicion in a Roma shantytown from Romania*
- Nr. 42
Sorbán Angella: *Kisebbség – társadalomszerkezet – kétnyelvűség*
- Nr. 43
Kiss Tamás – Barna Gergő: *Népszámlálás 2011. Erdélyi magyar népesedés a XXI. század első évtizedében. Demográfiai és statisztikai elemzés*
- Nr. 44
Plainer Zsuzsa: *Controlul presei locale orădene în primii ani ai sistemului ceașist. Descriere generală și aspecte minoritare*
- Nr. 45
Remus Gabriel Anghel: *Migrația croaților din România. Între migrație etnică și migrație de muncă*

- Nr. 46
Gheorghe Sarău: *Istoricul studiului limbii rromani și al școlarizării rromilor în România (1990–2012)*
- Nr. 47
Könczei Csongor – Sárkány Mihály – Vincze Enikő:
Etnicitate și economie
- Nr. 48
Csösz László – Gidó Attila: *Excluși și exploatați. Munca obligatorie a evreilor din România și Ungaria în timpul celui de-al Doilea Război Mondial*
- Nr. 49
Adriana Cupcea: *Construcția identitară la comunitățile turcă și tătară din Dobrogea*
- Nr. 50
Kiss Tamás – Barna Gergő: *Erdélyi magyarok a magyarországi és a româniai politikai térben*
- Nr. 51
Benedek József – Török Ibolya – Máthé Csongor:
Dimensiunea regională a societății, diversitatea etnoculturală și organizarea administrativ-teritorială în România
- Nr. 52
Kiss Tamás: *Analysis on Existing Migratory Data Production Systems and Major Data Sources in Romania*
- Nr. 53
Kiss Tamás – Barna Gergő: *Maghiarii din Transilvania în spațiul politic maghiar și românesc*
- Nr. 54
Bakk Miklós: *Regionalism asimetric și administrație publică*
- Nr. 55
Plainer Zsuzsa: *Audit Culture and the Making of a "Gypsy School": Financing Policies, Curricula, Testing and Educational Inequalities in a Romanian Town*
- Nr. 56
Peti Lehel: *Schimbări în agricultura rurală într-o localitate din Transilvania/The changes of rural farming in a Transylvanian settlement*
- Nr. 57
Peti Lehel: *Strategii de subzistență într-o localitate de lângă Târnava Mică/Subsistence strategies in a settlement situated along the Kis-Küküllő (Târnava Mică) River*
- Nr. 58
Adriana Cupcea: *Turc, tătar sau turco-tătar. Probleme ale identității la turcii și tătarii din Dobrogea, în perioada postcomunistă/Turk, Tatar, Or Turko-Tatar. Challenges to the Identities of Dobruja Turks and Tatars in Post-communism*
- Nr. 59
Győri Tamás: *Románul (a)vagy magyarul gondolkodni? Gondolkodási struktúrák elemzése a székely zászló-vitáról közölt publicisztikák alapján*
- Nr. 60
Plainer Zsuzsa: *When Someone Came and Started to Sing, the Others Sang Too, Accompanying Him on the Violin' – Living and Working Conditions in the Onetime Roma Colony in Oradea and Its Liquidation in the 1970s*
- Nr. 61
Gheorghe Sarău: *Lucrări publicate și activități întreprinse de Gheorghe Sarău în perioada 1980–2015*
- Nr. 62
Kádár Edit: *A magyar nyelv tantárgy tartalma és oktatása a româniai oktatásszabályozási keretben*
- Nr. 63
Adriana Cupcea: *Asserting ethnicity: the Tatars from Dobruja (Romania)*
- Nr. 64
Gheorghe Sarău: *BIBLIOGRAFIE RROMĂ (Reviste și ziare)*
- Nr. 65
Kiss Tamás – Veress Ilka: *Minorități din România. Recensământ 2011 - procese demografice*
- Nr. 66
Iulia-Elena Hossu (ed.): *Rapoarte de cercetare*
- Nr. 67
Plainer Zsuzsa: *Scientific Accounts on the Memory of Communism for Minority Hungarians in Romania*
- Nr. 68
Horváth István – Csata Zsombor – Székely István Gergő:
Utilizarea limbii materne la nivelul unităților administrative locale. Estimare costuri
- Nr. 69
Adriana Cupcea – István Horváth: *Între oportunități politice și oscilații ideologice. Limba tătară din Dobrogea*